

चांदोबा

सप्टेंबर १९६९

75

तीतया युवराज

एकदा एक राजा एका गावाहून दुसऱ्या गावी जात असता एका बरोबर म्हातारीच्या ओपडीत उतरला. म्हातारीला एक सुंदर मुलगी होती. तिने राजाचे सर्व प्रकारे आतिथ्य केले. राजाने तिच्याशी लग्न केले आणि तिचा एक मुलगा झाला.

एकदा राजा आपल्या दायकोला म्हणाला "राज्य सोडून मला बरेच पिवस झाले आहेत. आपला हा मुलगाच गादीला वारस होईल. तुम्हाचे नीट फालनपोषण करून तो मोठा झाल्यावर त्याला पाठवून दे. त्याची ओळख पटायी म्हणून मी तुला एक पदक देऊन ठेवतो. ते पाहिल्याबरोबर मी त्याला ओळखून त्याला युवराज करीन." असे सांगून राजा आपल्या दायकोचा निरोप घेऊन राजधानीला परतला.

मुलगा मोठा झाल्यावर आईला विचारला "आई! माझे बाबा कोठे आहेत?"

त्या गरीब आईने विचार केला की मुलाला त्याच्या बडिलांकडे पाठविण्याची हीच वेळ आहे. म्हणून तिने मुलाच्या हातात ते पदक दिले आणि म्हणाली— "तुला बाबा मद्रदेशाचे महाराज आहेत. तू त्यांना हे पदक दाखविलेस म्हणजे ते तुला ओळखतील. पण एक गोष्ट लक्षात ठेव, वाटेत तुला कोणी दारो मिशा नसलेला बुळा भेटला तर तू परत ये."

मुलगा आईचा निरोप घेऊन आपल्या बडिलांच्या राज्यात पोचला. त्याच वेळी एक बुळा त्याला समोरून येत असलेला दिसला. म्हणून राजाचा मुलगा परत आपल्या आईकडे गेला. मुलगा सांगितल्या प्रमाणे बुळा भेटलाच परत आला या बद्दल त्याच्या आईला फार मानंद झाला.

एका महिन्यानंतर तो पुन्हा निघाला. या खेपेस तो त्याच्या बडिलांच्या राज्याच्या

सरहद्दीपर्यंतच पोचला असेल त्याला तो बुळा समोरून येत असलेला दिसला. म्हणून तो पुन्हा परतला.

महिनाभर आईकडे राहून तो पुन्हा आपल्या बडिलांकडे निघाला. या खेपेस तो राज्यात प्रवेश करून बरेच अंतर जात चालून गेला. बिथतीसाठी तो एका जामी बसला असता त्याला तो बुळा दिसला.

"हा बुळा जणुकाही माझ्या पाठीसच लागला आहे. या खेपेस आपण नाही परतायचे!" स्वतःशीच तो पुटपुटला.

त्याचा आवाज ऐकून बुळा त्याच्या जवळ गेला व विचारला— "काय रे जाले? स्वतःशीच काय बोलतो आहेस?"

राजकुमाराने लगे कोण, कशा करिता जाला होता वगैरे सर्व सांगून टोकले. पण त्याने पदकाची गोष्ट त्याला सांगितली नाही व ते त्याला दाखविले पण नाही.

"मी राजबाड्याकडेच निघालो होतो. दोघे बरोबर जाऊ. राजाने तुला कधी पाहिले आहे का?" बुळाने त्याला विचारले.

"पाहिले का नाही? मी लहान होतो तेव्हा पाहिले होतं." तो तरुण मुलगा म्हणाला.

दोघे बरोबर निघाले. दोघांना तहान खगली होती. वाटेत एक बावडी लागली. बावडीत पाण्यापर्यंत जायला पायच्या होत्या. बुळाने जात सांगून पाहिले व म्हणाला— "खरे! आता खोल पाणी आहे. पण जात जाऊन आणायचं कसं?"

"मी आगून येतो," असे सांगून तो तरुण मुलगा तांब्या घेऊन विहिरीत पाण्या उतरून गेला. बुळाने, विहिरीत उतरायला जी वाट होती त्या दारावर एक मोठी शिळा आणून ठेवली आणि म्हणाला— "मूर्ख मुला! आता तू माझ्या तावडीत सपडला आहेस. तुला आता सुटका नाही."

तो तरुण मुलगा पावरून म्हणाला—
"अरे, मला बाहेर येऊ दे!"

"मी एका अटीवर तुला सोडीन. आपण राजाकडे गेल्यावर मी सांगेन की मीच राजकुमार आहे व तू माझा नोकर आहेस. तू खरी गोष्ट कुकून मुढा तोंडाने बघता कामा नये." तो मुढा म्हणाला.

"हा जन्मत मी खरी गोष्ट सांगणार नाही." तरुण मुलाने कबूल केले.

त्यानंतर दोघे राजवाड्यात पोचले. बुढ्याने तोच राजकुमार असल्याचे सांगून त्याची आई अमुक बमुक गावी आहे असे सांगितले, राजाने त्यालाच आपला मुलगा

मानून श्माने त्याला आर्लिगन दिले. पदकाची गोष्ट विचारायला राजा कदाचित्त विसरला ही असावा. राजाने त्याला सर्व राजवाडा दाखविला आणि त्याला होपभ्यासाठी चंक्राचा पलंग दिला.

रात्रभर बुढाला झोप आली नाही. त्याला वाटले की राजाच्या मुलाने खरी गोष्ट सांगून टाकली तर आपल्याला जनावास लागलेले सर्व पैसच हातचे जाईल. म्हणून राजकुमाराचा शेवट कसा करून टाकावा हा विचार त्याच्या मनात घोळू लागला.

दुसऱ्या दिवशी राजाने बुढ्याला बोलवून विचारले—"राजवाड्यात तुम्ही राहण्याची व्यवस्था तुम्हा मनासारखी झाली ना?" त्यावर बुढी म्हणाला—"सर्व ठीक आहे. एकाच गोष्टीची तणीव आसते."

"ती कसली?" राजाने विचारले.
"विषसुंदरी नाही! ती माळी की आपला राजवाडा इंद्रभवनसारखा सुंदर होईल." बुढा म्हणाला.

"अरे पण ती विषसुंदरी मिळणार कोठे?" राजाने विचारले.

"मी आपल्या नोकराला पाठवितो, तिला हुडकून आणायला." बुढा म्हणाला.

त्यानंतर त्याने सव्या राजकुमारीला बोलाविले व म्हणाला—"राजाची आज्ञा आहे की तू जाऊन विषसुंदरीला शोधून आण. मी एक उत्तम मोठा दायला सांगतो, तू लगेच नीच.

तो तरुण मुलगा बोटा घाबरला. म्हणाला—"ती विषसुंदरी कोठे आहे हे मला नाही माहीत."

"असं होय? तर मग मी राजाला सांगतो, म्हणजे राजा तुझे डोकें तडवील." बुढा म्हणाला.

अशी नंदाळवाने राजकुमार बोड घेऊन नगराबाहेर निघाला. पण राज-

धानीच्या बाहेर गेल्यावर निराश होऊन एका झाडाखाली बसून, आपण आईने बजावल्या प्रमाणे न वागल्याबद्दल व त्या कुठपासी बोलल्याबद्दल पश्चात्ताप करू लागला.

एक म्हत्तारी त्याच्याजवळ आली व म्हणाली—"काय रे बाळ! असा रडतोस की?" राजकुमाराने आपली रडकथा सांगितली.

"हत् तिच्या! एवढ्याच साठी का रडतो आहेस? बशी हिमत हाकून बसलास तर कसे चालेल? विषसुंदरीच्या महालापर्यंत पोचणे तसे कठीण नाही. वाटेत

Full Screen

127

X

◀

⋮

▶

20 / 84

पुढे कंथ करावयाचे हे तूच ठरव." असे सांगून ती म्हत्तारी निघून गेली.

म्हत्तारीने सांगितले होते अगदी तसेच सर्व घडले. राजकुमाराला वाटेत सिंह, मुंग्या व मधमाशा भेटल्या व त्याने त्यांना म्हत्तारीने सांगितल्याप्रमाणे सांघावयाचे ते सांगितले. तो वामावाऱ्येला विश्वसुंदरीच्या किल्ल्यांत पोचला.

शिल्ल्याच्या फाटफाळवळ संभर पाहूरे करी पाहण्यास सुरु होते. त्यांनी राजकुमाराला पाहून विचारले—“काळ-पाहिजे रे तुला?”

“मला विश्वसुंदरी पाहिजे.” राजकुमार म्हणाला.

पाहूरेकरी सोडपाने म्हणून म्हणाले—

“बा रे बा! काम पाहिजे तर म्हणे, विश्वसुंदरी, जरा जात जाऊन तर पहा, म्हणजे कळेल, खोड मोडेल तुम्ही.”

“मी विश्वसुंदरीला घेऊनच परत येईन.” राजकुमार म्हणाला.

“ठीक, तर जल.” असे सांगून ते राजकुमाराला एका खोलीत घेऊन गेले आणि चाळीस शांडघात नरून ठेवलेले मांस दाखवून म्हणाले—“उवाडण्यापूर्वी तू ते सारे मांस खाल्ले नाहीस तर तुझे डोळे उडवू.” असे सांगून राजकुमाराला

एका खोलीत बंद करून पाहूरेकरी निघून गेले.

राजकुमार प्रथम घाबरला. पण तितक्यात त्याला सिंहाची भाडवण झाली. त्यांना त्याच रात्री बोखवायचे ठरले होते. त्याला शंका वाटली की सिंह येतील की नाही. परंतु सिंह आले आणि सर्व मांस खाऊन गेले. त्याला हे कळेना की त्या पाहूरेकऱ्यांची नजर चुकवून ते मांस खाल्ले कसे? दुसऱ्या दिवशी पाहूरेकऱ्यांनी खोलीतली सांघाची सर्व भांडी रिकामी झालेली पाहून त्यांना आश्चर्य वाटले. हा दिसायला तर एवढासा दिसतो आहे, पण त्याने सर्व भांडी सत्क करून दाखली.

दुसऱ्या दिवशी पाहूरेकरी राजकुमाराला दुसऱ्या एका खोलीत घेऊन गेले. त्या खोलीत धान्याचे दीग होते. राजकुमाराला त्यांनी बजावून सांगितले की उद्या सकाळ-पर्यंत हे सर्व धान्य संपले नाही तर डोळे उडवून दिले जाईल. राजकुमाराने स्मरण केल्याबरोबर असंख्य मुंग्यांनी येऊन सर्व धान्याचा धुव्वा उडविला.

तिसऱ्या दिवशी पाहूरेकरी राजकुमाराला बाणखी एका खोलीत घेऊन गेले. त्यात चाळीस भांडी मघाने भरलेली होती.

उवाडण्यापूर्वी ती रिकामी करावयाला पाहूरेकऱ्यांनी राजकुमाराला सांगितले. रात्री मधमाशांनी येऊन सर्व मधकी रिकामी केली.

तिन्ही परीक्षा देऊन त्यात यशस्वी झाल्यावर राजकुमार विश्वसुंदरीला जिकून राजवाड्याकडे निघाला,

बुळा त्यावेळी किल्ल्याच्या एका दुर्जावर असलेला होता. राजकुमार विश्वसुंदरीला घेऊन येत असलेला त्याला दिसला. राजकुमार जवळ आल्याबरोबर बुळा त्याला म्हणाला—“त्या विश्वसुंदरीला माझ्याकडे घेऊन ये.”

चांडोवा

शेष पायऱ्या घडून भुरजावर पोवले. दुळ्याने लगेच विश्वसुंदरीचा हात धरला व तिच्या ओढून नेत म्हणाला-“बळ आपण लग्न करू या.”

विश्वसुंदरीने बुळ्याचा हात अटकुन आपला हात सोडवून घेतला आणि म्हणाला-“कोप रे तू? कुठ्या! दूर हो! मला जिंकून घेऊन येणाराशीच मी लग्न करणार.”

ते ऐकून बुळा इतका रागावला की त्याने राजकुमाराला किल्ल्यावरून खाली खेपकात ढकलले आणि विश्वसुंदरीला म्हणाला-“तू ओळ, आता तरी तू माझ्याशी लग्न करणार की नाही?”

विश्वसुंदरीने काहीच उत्तर दिले नाही. अपाक्षय फायऱ्या उतरून राजकुमार पडला होता त्याच्याजवळ गेली आणि वायल्या बेगीत खोवून ठेवलेली संजोवणी घूटी काढून राजकुमाराच्या अंगाला ती लावली. त्याबरोबर राजकुमार जिवंत झाला. त्याने

डोळ उघडून तिच्याकडे पाहून विचारले-“इतक्या उंचावरून खाली पडलो तरी बांबलो कसा?”

“मी बुळा जिवंत केले.” विश्वसुंदरी म्हणाली.

“खरीखरच का, मेलो होतो आणि आता जिवंत झालो? तर मी त्या दुष्ट बुळ्याला दिलेल्या वचनाने आवा बांधलेला नाही. मी राजाला खाऊन खरी गोष्ट सांगून टाकलो.” असे सांगून राजकुमार विश्वसुंदरीला बरोबर घेऊन राजाकडे गेला आणि त्याला ते पदक दाखविले.

ते पाहून व सर्व प्रसंग ओळखून राजा म्हणाला-“व्हा! दुष्टाला मी आताच्या आखात फांशी देतो.”

परंतु ती बुळा त्याच्या आधीच कांटे तरी पळून गेला होता.

राजाने राजकुमाराचा राज्याभिषेक करून त्याचे विश्वसुंदरीशी लग्न करून दिले.

पडकें दुळळ

[१९]

[शिंदीमुळ व विक्रमकेसरी शीर्षांनी पठल्या वेवळ्याच्या पुजाऱ्याच्या होपकीला अचानक वेडा चालून नागमल्लीला बंघनघुसत केले. पुजारी शागमिधाडाबरोबर जंगलात पळून गेला. सागमल्लीने शिंदीमुळला वचन दिले की तो ब्रह्मपुत्र नदीच्या ओऱ्यातून परत येईपर्यंत ती लग्न करणार नाही. पुढे-]

जिवाजी आपल्या अनुयायांसह दुपारच्या सुमारास शहराच्या वस्तीत येऊन पोचला. वाटेत त्याला सतत एका गोष्टीची काळजी वाटत होती, त्याच्या गैरहजेरीत त्या दुष्ट पुजाऱ्याने शहराच्या वस्तीवर हल्ला करून नासधूस तर केली नसेल, परंतु वस्तीत पोचल्यावर तसे एकही संकट न झालेले कळले तेव्हा त्याच्या मनाचे समाधान झाले. त्याचे गांव सुरक्षित होते.

जिवाजीला विक्रमकेसरीचे वडील जयपाल यांनी पाठविलेल्या ताडपत्रातला मजकूर निश्चित होऊन वाचायला पुष्कळ दिवसांनंतर खबर मिळाली. त्या ताडपत्रात उल्लेखिलेल्या काही प्रदेशांची नावे वाचून झाल्यावर त्याला जयपालचे वडील विक्रमकेसरी यांना पुन्हा ब्रह्मपुत्र नदीच्या ओऱ्यात कां जावे लागले त्याचा उलगाडा होण्यास बोबी मदत मिळाली. त्याने दुष्टाचा खेपका

“शिंदीबा”

ब्रह्मपुत्र नदीच्या खोऱ्यातील अनेक बेटा-
तल्या वृश्चिक नावाच्या बेटात पोचण्या-
साठीच प्रवास केला होता. त्याच बेटात
ते प्रसिद्ध देऊळ आहे अशी जनभूती होती.
त्या पडक्या देवळात अलोट धन व सोने
तर होतेच, त्याशिवाय शिल्पकलेचे अत्युत्तम
नमुने पण पुष्कळ आहेत असे लोक सांगत.
विक्रमकेशरी ते शिल्पकलेचे नमुने वाणून
आपल्या राजवाड्याची शोभा वाढविणार
होता.

विक्रमकेशरीने त्या ताडपत्रावर त्या
पडक्या देवळापर्यंत जाण्याची वाट कोटून
व कशी जाते, हे कळ्याने म्हणून मुख्य मुख्य

सुणांचे वर्णन करून लिहून ठेवले होते.
म्हणे, हे देऊळ कित्येक शतकांपूर्वी इभ्यु
नामक एका रानडी जातीच्या लोकांनी
बांधलेले होते. निसर्गाच्या कोपामुळे व
ब्रह्मपुत्र नदीला दरवर्षी येणाऱ्या पुरामुळे
त्या बेटाच्या चारी बाजूंचा प्रदेश पाण्याखाली
नुडून जात असे. म्हणून कित्येक वर्षे त्या
बेटात गसे एसादे देऊळ मसेज याची
कल्पनाच कोणाला नव्हती. तरी इभ्यु
जातीतल्या काही बुद्ध बंडळींना त्या बेटा-
संबंधी त्यांच्या वाड्याडिलांनी सांगितलेल्या
गोष्टी माहीत होत्या.

जिवाजीने त्या शेकडो सावधपाळून
पडक्या देवळाचे व त्या देवळापर्यंत जाणाऱ्या
वाटेचे वर्णन अशा ताडपत्रावर होते ती ताड-
पत्रे निवडून काढून विक्रमकेशरीला त्यावरचा
मजकूर वाचून दाखविला आणि म्हणाला—
"विक्रम! तुझे आजोबा प्रभू विक्रमकेशरी
अजून जिवंत असतील असे मला वाटत
नाही. ते ज्याने माझ्याहून फार मोठे
होते. या शिवाय ब्रह्मपुत्र नदीच्या
खोऱ्यातल्या विपारी हवेत फार दिसत ते
जवू वाकले असतील असे मला वाटत नाही.
तरी तू जाऊन आपल्या बंडिलांना मी
सांगितले ते सर्व वृत्त सांग. ते सर्व ऐकल्या-

नंतर त्यांना त्या प्रदेशात जाण्याचे जसेल
तर आम्ही नकार देणारा नाही. तुला
तिकडे पाठविण्याचे त्यांनी ठरविले तर
तुझ्या मस्तोला शूरसेन देशापर्यंतच नव्हे,
तर ब्रह्मपुत्र नदीच्या खोऱ्यात सुद्धा मी
आपल्या मुलाला पाठविण्यास तयार
आहे."

त्यानंतर विक्रमकेशरीने जिवाजीचे
आभार मानले आणि लक्षांचा निरोप घेतला.
दुसऱ्या दिवशी तो शिलीमुखला बरोबर
घेऊन स्वदेशी निघाला. वाटेत चोर व
कुटेरे किंवा पडक्या देवळाचा पुजारी
यांपैकी कोणी विघ्न आणल्यास मदतीसाठी
म्हणून जिवाजीने बोर्बा शूर शबर तरुणांना
बरोबर पाठवून दिले.

वाटेत कोणतेही विघ्न आले नाही.
लागोपाठ पंधरा दिवस प्रवास केल्यानंतर
विक्रमकेशरी व शिलीमुख शूरसेन जय-
पालच्या राजधानीत पोचले. शूरसेन
जयपाल याने विक्रमकेशरीच्या तोंडून सर्व
वृत्त ऐकून घेतले व म्हणाला—"कोणतेही
संकट आले तरी त्याची फिकीर न करता
ब्रह्मपुत्र नदीच्या खोऱ्यात गेलेच पाहिजे व
बुद्ध बंडिलांना भेटून सर्व माहिती विचारून
घेतली पाहिजे."

जयपालने आपला निश्चय कळविल्यानंतर
त्याचे मंत्री व प्रमुख बरबादांनी नम्र
शब्दात स्वतः जयपालने त्या धोक्यात
पाऊल न टाकता तरुण बंडळीवर ती
जबाबदारी टाकावी असे सुचविले. उतार-
वयात परदेश गमन धोक्याचे आहे असा
त्यांनी सरला दिला. त्यांच्या शब्दाला मान
देऊन जयपालने त्या कामाची जबाबदारी
विक्रमसिंह आणि शिलीमुख बोंबांवर टाकली.
विक्रमसिंहाच्या प्रवासासाठी आवश्यक
सर्व तयारी झाली. विक्रमकेशरी व
शिलीमुख यांच्या बरोबर दोघां सत्शास्त्र
विद्येत कुशल अशा दोन तरुणांना पाठ-

Fullscreen

127

X

◀ ▶

26 / 84 ▶

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

पार करीत कामाख्यापूर या गावी येऊन पोचले. तेथे काही दिवस विराम करून बरोबर वाट दाखवायला रोषां तिघांना घेऊन जावे म्हणजे इग्यु जातीच्या लोकांच्या वस्तीत सहजी पोचता येईल असे रक्षांभी ठरविले. शूरसेन देशाच्या एका पंडिताने जयपालला त्याचे वडील त्या प्रदेशात काही दिवस रहात होते असे सांगितले.

विक्रमकेसरी व त्याचे साथी कामाख्यापूर येथे पोचल्यावर एका धर्मवाळेत उतरले. त्यावेळी त्या गावी देवीचा उत्सव चालू होता. त्या उत्सवात ज्ञान पंथासाठी रत्नां वारा कोसावरच्या टापूसलें लोक झाले होते. त्यात निरनिराळ्या जातीतले लोक होते. अक्षयुज नदीच्या खोऱ्यातली नट दाखविण्यास त्यांच्या पैकी कोणी एखादा मनुष्य मिळाला तर बरे असे शिखीमुखला वाटले. त्या हेतूने तो विक्रमकेसरी व रोषां साथीदारांना बरोबर घेऊन देवीची जत्रा भरली होती तिकडे गेला.

गल्लीच्या दोन्ही बाजूला असलेल्या दुकाने सजलेली होती. त्या दुकानातून हस्तींही वस्तू, संगमरमरी दाडूच्या उत्तमोत्तम मूर्ती, जनावरांच्या कातड्यांच्या वस्तू आणि

अशाच अनेक प्रकारच्या वस्तू दुकानात विकायला ठेवलेल्या होत्या. विक्रमकेसरी व त्याचे तिचे तरुण साथी मित्र त्या वस्तू पाहण्यास गर्क झाले. ते गल्लीच्या टोकाला आले. तेथे एक ज्योतिषी हस्तीचे कातडे बांधून त्यावर मनुष्याची हाडे ठेवून बसलेला दिसला. येण्याच्या जाणाऱ्यांचे त्याच्याकडे सहजी लक्ष जात होते. त्याची दाखी लांब हेली व साधुसारख्या लांब केसांच्या जटा पण होत्या. त्याच्या कपाळाला नाल कुंकूचाच टिळा होता.

शिखीमुखने व त्याच्या तिघा मित्रांनी त्याला एकदाच पाहिले व पुढे जाऊ लागले.

इतक्यात त्या ज्योतिष्याने विक्रमकेसरीला बोटाने खुगावून हाक मारली—“शूरसेन देशाचा केसरी नव्हतेस का? थांब, सांगतो ते ऐक!”

बापले नाव भेऊन हाक मारणाऱ्या ज्योतिष्याकडे पहात विक्रम थक्कला. त्याला हात दाखवणारे लोक विक्रमकेसरी व त्याच्या मित्रांकडे निरखून पाहू लागले. शिखीमुख ज्योतिषी बसला होता त्या बाजूला घोंघ पावले टाकून म्हणाला—“ज्योतिषी बुचा! हात पाहून लोकांचे मांव बांधणारे ज्योतिषी मी पाहिले आहेत. परंतु तुम्ही नेहरा पाहूनच नाव व गाव ओळख-

विष्णूचे ठरले. एके दिवशी उनाडताच सर्व जण कृष्णपुत्र नदीच्या खोऱ्यात जाण्यासाठी तयार झाले. निघण्यापूर्वी जयपालने मोठ्या प्रेमाने शिखीमुखला आपल्या मुलाप्रमाणे मानून त्याला प्रेमाने आलिंगन दिले व त्याच्या गळ्यात एक गंडा बांधला. त्या गंडाला एक पदक होते. ते जयपालच्या वडिलांनी ठेवलेल्या ताडपत्रांच्या पेटित होते. त्यावर काली मातेची मूर्त कोरलेली होती.

शिखीमुख व विक्रमकेसरी आपल्या दोघां साथीदारांसरोबर चार पांच महिने जंगलात व डोंगरात फिरत अनेक नद्या

खळेत. तुम्ही कधी आमच्या देशात राहला होता, वाटते?"

ज्योतिषी मोठ्याने धडंग हास्य करून म्हणाला—"मी अशोरी आहे व ज्योतिष-शास्त्रात प्रवीण आहे. भूत, भविष्य व अर्तमान काळ मला सगळे हातातल्या आवळ्यासारखा आहे. तुम्ही आल्या वाटेने परत जा. म्हातारा विक्रमकेसरी आता या जगात नाही. उलट तुम्ही एक हजार वर्षे आयुष्य बनलेल्या व्यक्तिचाही महा-पुरुषाचे वर स्वीकारून स्वतःचा जीव कां धोक्यात घालून घेता? जिवंत परत जात घेणार नाही तुम्हाला लक्षांत देवा."

ते ऐकून विक्रमकेसरी तलवार उपसून त्याला घार करण्याच्या विचारात होता. पण शिखीमुखने त्याला मध्यवळ अडविले व म्हळून म्हणाला—"जिवंत! धाई करू नकोस. आपण घरमुलखात आहो. हा कपटी ज्योतिषी पुत्राच्यासाठी हाथी किंवा नोकर असावा. त्या कुटुंबाकडूनच बाळा आपली अंजळ मिळाली असावी. याचा ऊर्थ असा की तो दुष्ट याच गाची कोडे तरी असला पाहिजे. त्याची नजर सुखातीपासूनच आमच्यावर होती, म्हणायची."

"मला सुखां तेच वाटत आहे. त्या कुटुंबाची पीडा टळवी असं मला वाटत होतं. आतां आपण वा गर्वित शिरणे शोभ्याचं आहे. त्याचे नोकर दवा घेऊन आपल्याला असावध पाहून हल्ला करतील. चला, आपण धर्मशाळेत परत जाऊं या." विक्रम म्हणाला.

जीव अर्घ्या तासाले धर्मशाळेत परत आले तेव्हा धर्मशाळेचा मालक त्यांना म्हणाला—"तुमचे गुरू तुमच्या खोलीतच उतरले आहेत व एक तास झाला, तुमची वाट पहात आहेत?"

ते ऐकून सर्वांना आश्चर्याचा धक्काच बसला. शिखीमुखाने क्षणिक नजरेने

धर्मशाळेच्या मालकाकडे पाहून त्याला विचारले—"आमचे कोणी गुरू नाहीत. तो कोणी तरी लुच्चा लबाब असावा. तू त्याला आमची खोली दाखविलीस का?" धर्मशाळेचा मालक धावतून गेला व म्हणाला—"मी त्याला तुमची खोली दाखविली तरी, तो काली मातेचा भक्त दिसतो आहे. तो म्हणाला की तो कोणत्यातरी देवळातला पुजारी आहे आणि तुमचा गुरू आहे."

"छेक! त्याच्या समाजाराख आमही जातो तू आमच्या खोलीतून कोणाचे ओरडणे ऐकू आले तर जर्हा सामभर तरी कोणाला तिकडे येऊ देऊ नकोस." असे सांगून शिखीमुख धाई घाईने जिता चढून वरच्या मजल्यातल्या त्यांच्या खोलीकडे गेला. बाकी तिथे त्याच्या पासून अपाक्षप पावले शकित गेले.

विक्रमकेसरीने जी खोली भाड्याने घेतली होती तिचे दार सताड उघडे होते. शिखीमुखने दारात पाऊल टाकताच सर्वात प्रथम पुत्राच्याला पाहिले. पुजारी एक लहानशी लाकडी पेटी एक सुरी घेऊन कोठ्याचा प्रयत्न करीत होता. शिखी-मुखला दारात उभा पाहून व्यंग्य हास्य

करीत तो म्हणाला—"शिखी, तू कसा अगदी वेळेवर आला आहेस बघ! बरं झालं. तू आणि तुझे साथी दरवाग्यातच थोडा वेळ थांबा. ही लहानशी पेटी उघडायला मी आपल्या भवशक्तीचा प्रयोग करण्यापेक्षा या सुरीने ती फोडावी म्हणतो."

शिखीमुख दरवाग्यातच भवकला. त्याच्या पाठीमागे उभे असलेल्या दोघां क्षणिक तरुणांना खुणेने दारावर चांगले लक्ष ठेवायला सांगून दोघ पावले खोलीत टाकून पुत्राच्याला म्हणाला—"पुत्राच्या! तुला वाटत असेल की या पेटीत तुला पाहिजे असलेला नकाशा असेल. पण ते

बांदोबा

बांदोबा

ताडपत्र त्यात नाहीत. हे पहा, विक्रमकेशरी नेहमी ते बरोबर घेऊन हिडतो आहे. पुढे येऊन मागून कां घेत नाहीस? तो देखील."

विक्रमकेशरीने आपल्या कोटाच्या आत ठंबलेले एक मोठे ताडपत्र दाखविले. पुजाऱ्याने ते पाहिले व रंगाने दांत ओठ बावून म्हणाला—"अस्स! म्हणजे मी त्या ताडपत्राची त्याच्याजवळ मीक मागू म्हण-तोस? बरं तर मागवो, एण तोंडाने नाही, पा खंजिराने." असे म्हणत त्याने तो खंजीर विक्रमकेशरीच्या अंगावर फेकला.

विक्रमकेशरी प्रथमपासूनच सावध होता. म्हणून शिखीमुखला त्याने खांद्या घडून खाली असविले व स्वतः पण बसला. म्हणून पुजाऱ्याचा वार चुकला आणि सुटा दरवाज्यात खुपसला गेळा. शिखीमुखने पुजाऱ्याला पकडण्यासाठी उडी मारली. परंतु खोलीचा मावना दरवाजा उघडून

पुजाऱ्याने माडीवरून खाली उडी मारली. शिखीमुख व विक्रमकेशरी दोघांना त्याच्या जवळ जायला बोळा उशीर झाला. त्यांना वाटले की बळून खाली उडी मारल्यावर तो हात पाय सोडून पडेल. परंतु खाली उभा असलेला नागविष्ठाड जणुकाही त्याला बरण्यावर अलगद जेलण्यासाठी उभाच होता. त्याप्रमाणे त्याने त्याला जलगद धरले पण. रंगाने खाली तयार ठेवलेल्या एका बोड्यावर पुजाऱ्याला बसविले व तो स्वतः दुसऱ्या बोड्यावर बसला.

शिखीमुख लगेच मागे बळला आणि ओरडून बोळा क्षत्रिय तऱ्हांना म्हणाला—"अजित व बीरमहा! तुम्ही दोघे ह्या षळणान्या कुप्टांमार्गे पळा व शक्य तर त्यांना पकडा.

ते दोघे धावत धावत खाली गेले.

(पुढील गोष्ट पुढील अंकी)

गुपित

विक्रमाविमाने हट्ट शोधत नाही. ती झाडा-जवळ गेला, घेत खांद्यावर काढून घेतले आणि स्मरानाच्या दिशेने मोगपणे चालू लागला. तेव्हा येतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—"तू हे इतके काष्ट सहन करीत आहेस, याने काही तरी गुप्त कारण असले असे दिसते. परंतु काही गुप्त मोन्टीस थोडा असतो. उदाहरण म्हणून मी तुला एक बोष्ट सांगतो. लव्हा देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ बोष्ट सांगू लागला.

पार पूर्वी अचंती येथे थंडसेन नावाचा राजा होता. त्याच्या राणीचे नाव प्रभावरी असे होते. दोघे लग्नाबाने उदार व दानी होते. त्यांना जवळ येवईत व मुल प्रसूत होते. परंतु त्यांना मुल बाळ नव्हते. त्यांना भेटण्यासाठी साधू व वैरामी येत. थंडसेन राजा आपल्या दुःखाचे कारण

वेताळाच्या गोटी

त्यांना सांगे. परंतु एकाच्या ही कृपेने त्याला पुत्रप्राप्ती झाली नाही.

एकदा एक साधू राजाच्या दरमाराचे बाला. राजा व राणी त्याला शायरी गेले. त्यांच्याकडे पाहून तो साधू स्वतःच म्हणाला—“तुम्ही दोघे बपत्य नसल्याने दुःखी विसता आहां. शादीला वारस नसल्याचे दुःख राजाला आहे तर कोड-कौतुक करायला मुलगी नाही म्हणून राणी दुःखी आहे. मी तुम्हांला एक फळ देतो. राणीने स्नान करून काली मातेच्या देवळात जावे व मध्यरात्रीच्या वेळी हे फळ खाण्यापूर्वी तिने तिला पूज हवा की

कन्या हे मनातल्या मनात मागून घ्यावे. ती इच्छील तसे अपत्य होईल.” असे सांगून त्या साधूने राणीला एक फळ दिले. अंतःपुरातच काली मातेचे एक देऊळ होते. त्या दिवशी रात्री राणी स्नान करून काली मातेच्यासमोर बसून मूळगा मारल्या की मुलगी या विचारात मग्न झाली. परंतु ती एक निश्चय करू शकली नाही. इतक्यात रात्रीचे बाय बाजल्याची घंटा झाली. राणीचे फळ बाऊन टाकले.

तळ महिन्यानंतर राणीला एक मुलगा झाला, तिला परमानंद झाला. शादीला वारस जन्मला.

परंतु त्या दिवशी रात्री त्या आनंदावर दुःखाची छाया एकाएकी पडली. कारण मुलगा मध्यरात्रीच्या सुमारास मुलगी झाला. सकाळी उजाडल्यावर पाहतात तर मुलगी मुलगा झाली होती. रोज असेच होऊ लागले. रात्री जी मुलगी असे ती दिवसा मुलगा होई व रात्री पुन्हा मुलगी होई. तेव्हां राणीच्या लक्षात तिची चुक आली. तिने फळ खाण्यापूर्वी मुलगी व्हावी की मुलगा हे नक्की ठरवून मागून घेतले नव्हते. राणीने ते गुपित स्वतःच जवळ राखून ठेवले.

राजाला घाटे की त्याला मुलगा झाला आहे. कारण राजा त्याला दिवसाच पहात असे. म्हणून राजाने त्याचे नाव विजय असे ठेवले आणि त्याला तो क्षत्रियोचित शिक्षण देऊ लागला. अशातच ते राजकुमार दिवसा विजय व रात्री विजया होऊन लहानाचा मोठा होऊ लागला. परंतु कोणाला त्याच्या जन्माचे गुपित कळले नाही.

एके दिवशी डोंगराळ प्रदेशात राहणाऱ्या लोकांनी येऊन राजाजवळ निवेदन केले की एक वाघ त्यांच्या वस्तीत सिद्धन. त्यांना वास देतो आहे व महाराजांनी येऊन त्याची शिकार करावी. तेव्हा महाराज

म्हणाले—“मी बुधराजांना शिकार करण्यास पाठवून देतो. ते जाता धनुर्विद्येत व खडग-विद्येत निष्णात झाले आहेत. परंतु आज-पर्यंत त्यांना शिकार खेळण्याची संधी कधी मिळाली नाही.”

राजाच्या म्हणण्याप्रमाणे विजय आपली सर्व वस्तुस्थिती घेऊन रथात बसला व त्या प्रदेशात शिकारीला गेला. दिवसभर शिकार करण्यात गेला. सायंकाळ होण्या-पूर्वी विजयने वाघाची शिकार केली. नंतर आपल्या बरोबर नेलेल्या क्षिपायांबरोबर राजवाणीकडे निघाला. सूर्यास्ताची वेळ होती. एक मधोमध हत्ती अचानक राज-

कुमाराच्या रथासमोर येऊन उभा राहला. त्याला पाहून बरोबरचे शिपाई धावून पळून गेले. हत्तीने विजयला आपल्या सोंबेने अस्वयेत उचलून घेतले व जंगलात पळू लागला. विजय मोठमोठ्याने ओरडू लागला. त्याचे ते ओरडणे माणिकपूरचा राजकुमार वसंत याने ऐकले. 'मी त्या जंगलात शिकार करीत हिट्ट होमा, एका उच बट्यावर एक राहूटी बांधून तो रथात होता. विजयने ओरडणे ऐकू आले तेव्हा त्याला तो शिपाई एका बाईचा वाटला. कोणीतरी ओरडून लबाड कोणातरी गरीब असल्या स्त्रीला उचलून नेत असल्या असा विचार

करून वसंत उठला व हातात एका कटथार घेऊन निघाला. त्याला दुरून एक हत्ती सोंबेत एका मनुष्याला उचलून पळत असल्या दिसला.

वसंत पळत टेकडीच्या पायथ्याशी गेला आणि त्याने आपल्या कटथारीने हत्तीची सोंब कापून टाकली. सोंब कापली गेल्याने विजय झालेला विजय जमिनीवर पडला आणि हत्ती जंगलात पळून गेला. अस्वयेत असलेल्या विजयाला वसंत आपल्या डेंच्यात उचलून घेऊन गेला.

विजय जडवीवर आल्यावर वसंतने विजयाला आलल्या विजयला विचारले— "कोण तू? या जंगलात कधी काय आलीस व हत्तीने तुला कसे काय सोंबने उचलून घेतले? तू कोणी राजकुमारी असावीस असे मला वाटते." वसंतने एका क्षणात सर्व प्रश्न विचारले.

विजय म्हणाली— "मी अवतीपूरच्या राजाची राजकन्या आहे. वनविहारसाठी आले होते. सध्या काळी राजधानीकडे परत निघाले. वाटेत हत्तीने मला उचलून घेतले. मला तुम्ही खंडविलेले, मी या ऋणातून कधी मुक्त होईन हे त्या परमेश्वरालाच माहीत.

'माझे नाव वसंत. माणिकपूरचा युव राज आहे. मी आपण दोघ लग्न करून म्हणजे तू या ऋणातून अनायास मुक्त होशील.' वसंत म्हणाला.

'मी लम्बाला तयार आहे. आपण आपल्या वडिलांची संमतीपण वा विवाहास यावी जांगलात मुहूर्त पाहून आपण अवतीपूरला यावे. जवळपास कोठे तलाव किंवा नदी असेल तर सांगावे. मी आंघोळ करून घ्यावी म्हणजे विजय म्हणाली.

"जरा खाली चळणावर एक तळे आहे, तू आंघोळ करून ये. मी येथेच तुझी वाट पाहतो." वसंत विजयला म्हणाला.

विजय निघून गेली. वसंत विचार करीत तिच्याशी आपले लग्न झाले तर आपण आयुष्य किती सुखाने जाईल असा मनातल्या मनात विचार करीत अंधश्रद्धावर पडून होता. उजाडले तरी विजय परत आली नाही. वसंत थांबला व तलावात आंघोळ करताना विजयला त्यान पाहिले.

'कोण हे तू? शेंबे आंघोळीला एक राजकन्या आली होती तिला पाहिलेस का तू?' वसंतने विचारले.

"कदाचित तू माझी नहीस. विजय 'रथाना दुरून एका अस्वस्थ स्त्रीचा आवाज हिच्याविषयी विचारित असतोच. ती एक आला. विजयने आपला रथ त्या

बोंड्याच वेळपूर्वी आपल्या लव्या जम्या-अस्वयेत राजधानीला परत गेली. मी तिचा भाऊ आहे. वाम्ही दोघ जुळी भावंडं आहे." विजय म्हणाला.

त्यानंतर वसंतची थोडा वेळ गथागोष्टी करून व त्याचा विरोध घेऊन विजय ती टेकडी उतरून खाली आला. त्याच वेळी त्याला शोधत त्याचे शिपाई राजभर हिट्ट होते ते घेऊन राजकुमार सुखरूप आहेत हे पाहून त्यांना आनंद झाला.

ते सर्व राजधानीकडे परत येत असता "कदाचित तू माझी नहीस. विजय 'रथाना दुरून एका अस्वस्थ स्त्रीचा आवाज हिच्याविषयी विचारित असतोच. ती एक आला. विजयने आपला रथ त्या

होने व ती दोघे शिकारीसाठी हिंडत हिंडत त्या बाजूला वाहली. रात्री राजकन्या ठिकाणावर पोचू शकली नव्हती.

“तुमचा हा सेनापती कुष्ट होता. राजकन्येवर बलस्कार करण्याचा प्रयत्न त्याने केला तेव्हा राजकन्या ओरडली ती प्रकट राजकन्येचे रक्षण केले आणि या दुष्टाला यमलोकास पाठविले.” विजय म्हणाला.

शिपायांनी बरोबर आगलेले पाणी राजकन्येच्या तोंडावर शिपळले तेव्हा ती शुद्धीवर आली. तिने शोळे उघडून पाहिले व विजयला विचारले-“आपण कोण? आणि तो कुठे कोठे गेला?”

“तो कुष्ट आला या जवाब नाही विजय म्हणाला.

राजकन्या लवंगी म्हणाली-“कुम्ही वेळवर प्रकट माझे रक्षण केले तसेच तर मी या दुष्टाच्या हातून आपला बचाव करू शकले तसेच या ऋणातून कधी उतराई होईल?”

“मी अवंतीपूरचा राजकुमार माझे नाव विजय” मू माझ्याशी लग्न करायला तयार झालीस की झाले.” विजय म्हणाला.

लवंगीने मान खाली करून व स्मित कल्लू दाखवला होकार दिला व म्हणाली-“माझे एवढे आयुष्य कोटून असणार?”

“वर मग मू आपल्या घरी जाऊन पुर येथे होणार असल्याचा उत्तरेस आपल्या वडिलांना तसे सांग त्यांनी मुहूर्त ठरवला की साड्या बांधांना कळवा म्हणावे.

असे सांगून विजय लवंगीला निरोप देऊन अवंतीपूरला परत आला.

घरी आल्यावर विजयने वडलेल्या गोष्टींपैकी एक गोष्ट देखील घरात सांगितली नाही. एका महिन्यानंतर माणिकपूरच्या राजाने अवंतीच्या राजाकडे लग्नपरिचय पाठविला.

परिचय पाठविला. परिकेत माणिकपूरच्या राजकुमाराशी अवंतीपूरच्या राजकन्येचा व माणिकपूरच्या राजकन्येची अवंतीपूरच्या राजकुमाराचा विवाह अवंती-

पूर येथे होणार असल्याचा उत्तरेस होता ती पत्रिका पाहून राजा घाबरेन गेला व राणीला म्हणाला-“ही आनंदाची गोष्ट आहे की मुनराजाचा विवाह माणिकपूरच्या राजकन्येशी होणार आहे परंतु माणिकपूरच्या राजकुमाराशी लग्न करणारी राजकन्या आपल्याकडे कोठे जाई? ही चूक कशी काय झाली?”

चूक होण्याची शक्यता आहे हे राणीला वाटत होते. पण वस्तुस्थितीची पूर्ण माहिती विजयकडूनच कळणे शक्य होते म्हणून राणीने जे गुपित राजापासून आजपर्यंत

बाजूला वळवला कोणीतरी पुरुष एका स्त्रीला ओढून नेत असल्याचं दिसला. विजयने रथातून उडी मारून त्या पुरुषाचे हाके उडवले. ती स्त्री वेगळेवाक्येचं असता विजय तिला शुद्धीवर आणण्याचा प्रयत्न करीत होता. हतक्यांत काही शिपाई घाबरेन आले व विचारले कायलं- आपल्या राजकुमारीला काय झाले? आपल्या सेनापतीला कोणी ठार केले?”

शिपायांनी, ती माणिकपूरची राजकन्या असल्याचे सांगितले व असेही सांगितले की आपल्या बडोळ बंधूच्या बरोबर ती शिकारीला आली होती. सेनापती बरोबर

लपवून ठेवळ होले ते बाज उचड करून सांगितले

“म्हणजे आपण चांगलच लोंढधरी पडणार! आतां या सकटातून सुटका कशी काय होणार? दिवसां पुरुष व रात्री बार्ड होणारा आपला मुल्ला कोणाची सान्न कसा करणार?” राजा काळजीत पडला आपल्या मूर्खपणान हे सार घडले ही गोष्ट विजयच्या लक्षात आली. आता आपल्या आईवडिलांचा मान राखावयाचा असेल तर आप्तबलिदान हा एकच उपाय आहे. असा विचार करून विजय कालीमातेच्या देवळात गेला व देवी समोर डोके टेकून

म्हणाला—“अबे! तू मला जन्म देऊन माझ्या आई वडिलांना मुख देण्याएवजी तू खच दिलेस. माझा जन्म अशा सद्देन मर्या शरला आहे. म्हणून मी तुझ्या प्ररणावर आत्माहुती देत आहे” असे सांगून त्याने तलवारीने स्वतःचे डोके कापून देवीला अर्पण केलें

ठीक त्याच वेळी मारुतिकपुराचा राजकुमार व राजकन्या अवंतीपूरला येऊन पोचले त्यांना विजयची जन्मकथा कळली दिवसां पुरुष होणाऱ्या स्त्रीवर प्रेम करून तिच्याशी लग्न करण्याचे ठरवल्याबद्दल वसंतला स्वतःचा राग आला परंतु लवंगीला तसा स्वतःचा राग आला नाही उलट दिवसा काही वेळ का होईना त्याची पत्नी म्हणून राहून आपला जन्म वार्धक्य करता आला असता असे लवंगीला वाटलं तो कालीमातेच्या देवळात गेला असल्याचे तिला जेव्हा कळलं तेव्हा ती निकड गंली तेथे तिला विजयचे प्रेम दिले.

“कालीमाते! मी ज्या पुरुषाला वरलं तू त्याला आपल्या मांडीवर घेतलेस तर आता मला पण खे” असे म्हणत ती विजयच्या मृत देहाच्या हातातली कट्यार घेऊन स्वतःचा बळी देणार एवढ्यात कांजी

तरा तचा हात वरच्यावर उरल्यासारखे तिला वाटलं. त्याच वेळी तिला ऐकू आले— “मूर्खे मूर्खी! अशी घाई करू नकोस! बोल, या मृत देहाला पुरुष करू की स्त्री करून जिवंत करू?”

वेताळाने प्रेषवर गोष्ट सांगून विचारले— “राजा! लवंगीने काय मागणे मागावे? विजय म्हणून की विजया म्हणून त्याला जिवंत करायला सांगवे? तिचे विजयवर प्रेम वसलं होते त्यापूर्वी तिच्या भावाने विजयाशी विवाह करण्याचे नव्हते का ठरविले? भावासाठी तिने त्याच नको का कराविला? स्वतःच्या स्वार्थासाठी तिने त्याला पुरुष रूप देण्यास देवीज्वळ मागणं इतकं होईल का? या प्रश्नांची उत्तरे माहीत असून तू दिली नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या जोन्याची क्षमता शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील.

त्यावर राजा म्हणाला—“ही संकाच भुळी मुळतच चुकीची आहे. विजयाची गरज खरोखरी कोणाला उरली नव्हती. राणी समोरच ती लहानाची मोठी झाली होती. कन्यापासून मिळणारे मुख राणीला मिळालं होणे तिचे लग्न करून देऊन तिला सासरी नसे, पाठवायचे ही एकच एक काळजी तिला वाटू लागली होती वसंतला फक्त रात्री स्त्री होणाऱ्या पुरुषाविषयी घृणा वाटू लागली होती. अवंतीच्या महाराजांना गादीला वारस म्हणून पुत्रप्राप्तीची इच्छा होती आणि लवंगी तर पतीकरिता आत्माहुती द्यायलाच तयार झाली होती कालीमाता लवंगीला वर देणार होती, वसंतला नव्हे म्हणून विजय म्हणूनच त्याला देवीने जिवंत करणे अटीवर झाले असते”

असा तऱ्हेने राजाने यौन भंग होताना वेताळ प्रतासह अवस्थ झाला व झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला (कल्पित)

बैरागी

एक बैरागी होता. तो चेहरी तीर्थयात्रा करीत हिंदे. तो कोणाकडून पैसा घेत नसे कोणी काही खायला दिल की तो तेवढ्यावर समाधान करून घेई नाही तर उपवास करून दिवस काडी

एके दिवशी मुसळधार पाऊस पडत होता. त्याचे सर्व अंग पाण्याने ओले चिब झालं होणे तो एका गावी एका श्रीमताच्या घराच्या ओसरीत जाऊन बसला

घर मालकाने लिडकीतून बाहेर बैराग्याला ओसरीत बसवता पाहिले व ओरडला "ऊठ तेथून, बाणरडा! घाण वास यतो आहे तुझा अंगाला व कपड्यांना. सारी ओसरी घाण केलीस! ऊठ जालता होतास की नाही येथून?"

'शंकर, शंकर!' म्हणत बैरागी तेथून उठला आणि पावसात मिजत पुढे निघाला जवळच्याच झोपडीच्या भिंतीला

ठेकून उभा राहला व म्हणाला 'शंकर, शंकर!'

त्याचा आवाज ऐकून त्या झोपडीतला गरीब मनुष्य दिवा घेऊन बाहेर आला व म्हणाला-"पाऊस पडतो आहे, बाहेर! आत या तुम्ही!"

बैरागी झोपडीत गेला. त्या गरीब माणसाच्या बायकोने तिच्याकडे एक दान फाटकी चिरगुट होती ती आणून दिली व म्हणाली-"तुम्ही जग पुसून घ्या व हे कोरडे धोतर नेसून उपरणे अंगावर घ्या." बैराग्याने त्याप्रमाणे केले आणि स्वस्थ बसून राहला थोड्या वेळाने त्या गरीब माणसाची बायको त्याला खायला एक भाकरी व चटनी आणि थोडी पेज देत म्हणाली-"एवढ्या चर मिटेल तेवढी धुक मिटवून घ्या!"

'शंकर, शंकर!' म्हणून तो बैरागी खालून घेऊन फाटक्या चटईवर आडवा झाला.

दुसऱ्या दिवशी तो झोपून उठला त्याने आपले कपडे पुन्हा घातले व त्या गरिबाने दिलेलं कपडं काढून ठंबलं आणि पुढे जायला निघाला तेव्हा त्या गरीब माणसाने एक डबा आणून त्यात होते नव्हते ते सर्व पैसे काढून त्या बैराग्याला दिले व म्हणाला-"बैरागी बुवा! हे पैसे ठेवून घ्या! प्रवासाला यांचा उपयोग होईल!"

त्यावर तो बैरागी "शंकर, शंकर!" म्हणाला आणि गरिबाने दिलेले पैसे पुन्हा त्याच उब्यात ठेवीत म्हणाला 'बेटा! मी पैसे घेत नाही!' आणि निघून गेला त्या गरिबाने ती डबा घरात उचलली पण डबा पहिल्या वेळा पासत जड वाटला त्याने चकित होऊन डब्यातले पैसे हातात आतले तेव्हा ते सर्व पैसे सोन्याचे झालेले त्याला दिसले.

'कोणी सिद्ध पुरुष दिसतो आहे हा! तो गरीब आपल्या बावकीला म्हणाला 'आणि हे कपडे पाहिले का? पहा तवें कोरे आहेत. बायको कपडे बाहेर आणून दाखवीत म्हणाली तिने जो फाटको चिरगुट दिली होती, ती चांगली जरी काडी धोतरें व उपरणी झाली होती. तो ज्या फाटक्या चटईवर झोपला होता तिच्या

जागी एक सुंदर मालिका झालेला दिसला त्या विवसापासून त्या गरीब माणसाचे भाग्यच अणुकाही वास्तवले. त्याचे पडके झोपडे एक नवीन घर झाले.

बोजारच्या झोपडीत राहणाऱ्या गरिबाच्या घरात बडल झालेला त्या श्रीमंत माणसाच्या नगरात आणवामिनाय राहणाऱ्याही विचारपूस केल्यावर, त्या बैराग्याला त्याने हाकलून घराबाहेर काढले होते त्याच्या कुपेनेच सर्व बदल झाल्याचे त्याला कळले.

तो एवढा मोठा सिद्ध आहे, हे मला नव्हते माहीन मी चालून आलेलो सचो

गमावून वसलो आहे, असा विचार करीत तो श्रीमंत मनुष्य तो बैरागी पुन्हा याचा जसे देवाजवळ सांगणे मावू लागला व त्याची बात पाहू लागला.

एक वर्ष लोटले पुन्हा पावसाळा सुरू झाला पाण्यात भिजत तोच बैरागी श्रीमंताच्या घराकडे पहात व गेल्या वर्षी त्याला अशला वनुभव आठवतो त्या गरीबाच्या घराकडे जाऊ लागला.

श्रीमंत गृहस्थाने बैराग्याला पाहिले व धावत जवळ जाऊन म्हणाला—'बैरागी बुवा! यावे! या पावसात तुम्ही जाणार तरी कोठे? आत्मकथा बरी घेऊन ते पवित्र करावे.'

त्याने त्या बैराग्याला धात बोलवून नले व त्याला अंग पुसायला व अवात बालायला फाटके कपडे दिले शिळी भाकरी, चटणी व पेज लायला देऊन म्हणाला—'खावे बैरागी बुवा!'

बैराग्याचे खाणेपिणे झाल्यावर त्या श्रीमंताने बैराग्याला एक फाटकी चटई लाविली. उभाउभाच बैरागी उठला. श्रीमंताने विलेले कपडे सोडून ठेवले आणि स्वतःचे कपडे भगता घालून विधाना तेव्हा तो श्रीमंत मनुष्य हातात तांब्याचे पैसे घेऊन आला व बैराग्याला देत म्हणाला—'हे पैसे वाटेतल्या धर्मासाठी ठेवून घ्यावे.'

"मी पैसे घेत नाही, बेटा!" असे सांगून बैरागी निघून गेला.

त्या श्रीमंताने आपल्या हातांतल्या तांब्याच्या नाण्यांकडे निरवून पाहिले तांब्यारची नाणी जशीच्या तशीच होती त्याचे सोडून ठेवलेले फाटके कपडे व फाटकी चटई पण तशीच होती.

करक पडला तो हाच की त्या श्रीमंताच्या भास्यान त्याच्याकडे पाठ फिरविली त्याला नुकसानच नुकसान सोसावे लागले आणि शेवटी त्याच्या हातात करवटी आली.

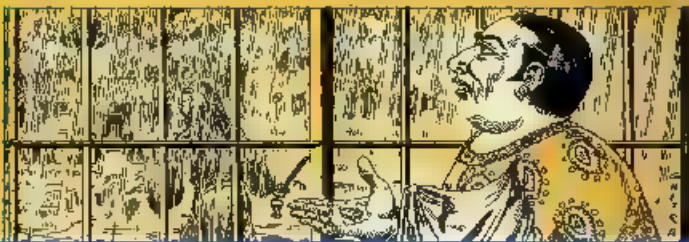

न्याय निवाडा

कायमाराच्या गारीवर किरक वर्ष दुष्ट राज्यकर्तेक राज्य बघीत होते एकदा तेव्हा बाह्यांनी एका गरीब बाह्याला गारीवर बसवून त्यालाच आपला राजा म्हणून मान्य केले. इ.स. १२७७ मध्ये यशस्कर नावाचा एक व्यक्ती राजा झाला. त्याच्या कारकीर्दीत प्रजा सुखी होती.

यशस्करच्या कारकीर्दीत कोणी उपासी राहाला तर राजाला त्याची बातमी कळविण्यासाठी अधिकारी नेमलेले होते. एकदा एका व्यक्तीने उपास केल्याची बातमी राजाला एका अधिकाऱ्याकडून कळली यशस्करने त्याला आपल्याकडे बोलावून त्याचे कारण विचारले तेव्हा तो म्हणाला—'महाराज! एका काळी मीच या गरीब श्रीमंत होतो. परंतु माझ्या माझ्यात पाठ फिरविली आणि माझ्यावर झालेले कर्ज फेडता फेडताच जवळ होते

म्हणते ते सर्व मी घालवून असलो. मला कर्ज देणाऱ्यांनी इतका श्रास दिला की मी आपले घरदार सर्व विकून टाकले. एका श्रीमंत व्यापाऱ्याने माझ घर विकत घेतले होते मी बायकोला स्वतःचे पोट भरायला काही असावे म्हणून विहीर तेवढी विकली नाही गावातला एक माळी आपल्या पानाच्या मळ्यासाठी व दुसरा एक माळी आपल्या फुलझागासाठी दोघे पाणी घेऊन जात व पाणी वापरल्याबद्दल थोडी रक्कम देत त्यावर बायकोच्या घाटा पाण्याची तरतूद माली होती सोस वर्षांनंतर पदशात चार पैसे जमा करून नुकताच परतलो तेव्हा बायको दुसऱ्याच्या घरी काम करून घेऊन गेलेली मला विसली. मी बायकोला विचारले तेव्हा ती म्हणाली—'ज्या श्रीमंत व्यापाऱ्याने घर विकत घेतले होते तो तिला विहीरीवर पाऊल ठेवून देत

नाही ती एकदा विचारायला गेली तेव्हा त्याने नोकरीकरवी सादराण करून तिला हाकलून लावले म्हणून तिला प्रचुरी करावी लागली, मला फार वाईट वाटले मी अधिकाऱ्यांकडे वाऱ्याने नेले, पण सर्वांनी माझ्या विरुद्ध त्याच दिला म्हणून मी आमरण उपवास करण्याचे ठरविले आहे मला श्वास शास्त्राची माहिती नाही पण मी इतके अन्न खरे सांगतो की मी घर विकले तेव्हा विहीर विकली नव्हती”

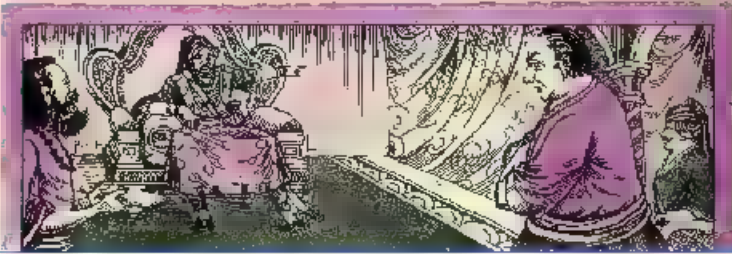
राजाने न्यायाधिकांना बोलावून चवकशी केली सर्व म्हणाले-‘या माणसाने आमहाला बेजार करून सोडले आहे. घाला न्याय निवाड्याची फिकीर नाही

राजाने खरेदीखत मागून खरेदीच्या अटी वाचून पाहिल्या. त्यात विहिरीसहित घर विकल्याचे स्पष्ट लिहिले होते तरी राजाला वाटले की घर विकणाऱ्याच्या विरुद्ध काही तरी अन्याय झालेला आहे.

राजा वापल्या एका साधू नोकराला बोलावून म्हणाला-“तू ह्या च्यापाऱ्याच्या दुकानाला जाऊन त्याच्या मुनिमाकडून वीस वर्षांपूर्वीची खतावणी घेऊन ये ती बही परत आणून देई पर्यंत ही राजभूदा ठेवून घ्यायला त्याला सांग”

नोकराने खतावणी आणून दिली त्यात खरेदीखत लिहिणाऱ्याच्या मध्ये एक हुशार दीनार धर्चे लिहिलेले होते राजाने ती गोष्ट न्यायाधिकांना दाखविली आणि खरेदी खत लिहिणाराला बोलावून विचारले तेव्हा तो म्हणाला-“खरेदीखत लिहितांना एक बक्षर बदलून मी लिहिले ‘विहिरी रहित’च्या एवजी ‘विहिरी सहित’ बसे मी लिहून दिले

राजा व इतर न्यायाधिकाऱ्यांनी त्या गृहस्थाला त्याचे घर व विहीर परत देविली व व्यापाऱ्याला हहणारीची शिक्षा केली. (वरलेली गोष्ट पुढील अंकी)

राजाचे वैराग्य

एका राजाच्या दरबारी एक पौराणिक तेज पुराण प्रवचन करीत असत पुराण प्रवचन काही दिवस ऐकत राहल्यावर राजाला संताराचा बीट आला न सर्वसंग परित्याग करून हरिमणनात पुढचे आयुष्य जालविण्याचे राजाने ठरविले पौराणिक बुद्धाच आपल्याला मुक्तीचा मार्ग दाखवू शकतील असं राजाला वाटले म्हणून त्याने पौराणिक बुद्धांना विचारले-“पौराणिक बुद्धा! मुक्तीचा मार्ग मला दाखवा का?” ते ऐकून पुराणिक बुद्धा नम्रपणे म्हणाले-महाप्रभो! मी उदरभोषणार्थ पुराण प्रवचन करतो संसाराच्या पाशातून मी स्वतः मुक्त नाही, मग मी आपणांला मुक्तीचा मार्ग कसा दाखवू शकतं”

ते ऐकून राजाला राग आला म्हणाला-याचा अर्थ असा की भवसागर मी पार केलेला तुम्हाला आवडत नाही असेच ना?

म्हणून तुम्ही खांदी बसावणी करीत आहां तुम्हाला मुक्तीचा मार्ग चांगला माहीत आहे पण तुम्ही तो मला दाखवायला तयार नाही तर मग नीट ऐकून घ्या मी बघावून सांगतो आहे, उद्या तुम्ही मला मुक्तिमार्ग दाखविला नाही तर मी तुम्हाला नोकरी करून काढून टाकीनच तुमचा शिरच्छेद करण्याची आज्ञा पण देईन

पुराणिक बुद्धा घाबरून गेले ते उदास मनाने विचार करीत बरी वेले

पुराणिक बुद्धाची मुलगी दुधार हाती तिने आपल्या वडिलांचा उत्तरलेला चेहरा पाहून कारण विचारले. पुराणिक बुद्धांनी दरबारात घडलेली गोष्ट तिला सांगितली सर्व नीट ऐकून घेऊन मुलगी म्हणाली-“बाबा! एवढ्यांना गोष्टीसाठी इतकी काळजी करीत बसला आहा? उद्या दरबारात पुराण वाचायला तुम्ही जाल

तेव्हा बरोबर मला घेऊन जा. मी राजाला बरोबर उत्तर देईन.”

दुसऱ्या दिवशी दरबारात पुराणिकबुवांबरोबर त्यांची मुलगी पण गेली. जाताना ती एक मोठे दोरखंड बरोबर घेऊन गेली. दरबार भरला होता. पुराणिकबुवांनी पुराणवाचन सुरू केले. त्याची मुलगी एका खांब्यावरून जाऊन उभी राहली. आपल्या मायांनी खांब्याला चिळखा घालून स्वतःला त्या दोरीने बांधून घेतले आणि मोठमोठ्याने ओरडून रडू लागली.

ती मुलगी रडू लागल्यामुळे पुराणवाचनाच्या कार्यक्रमात विचल आले, सर्व जवळ येऊन विचारू लागले, एकाएकी असे काय झाले.

ती मोठमोठ्याने ओरडून सांगू लागली—

“अहो मला सोडवा हो, मला सोडवा हो!

लोकंती बोरी सोडून तिला भोकळे केले. तरी तिने हाता पायांनी खांब्याला चट्ट

चिळखा घालून धरले व ओरडत राहली—

“मला सोडवा हो! मला सोडवा हो!”

राजाला राम आला. तो सादीवरून खांबी उतरून आला व म्हणाला—“मूर्ख मुली! तूच शट्ट धरून बसली आहेस आणि तुला दुसरा कोण सोडवणार व?” ते ऐकून पुराणिकबुवांची मुलगी मोठमोठ्याने हसून म्हणाली—“वहायव! आपण खेच ही मुर्ख आहोत. आपण आपस राज्या, अधिकार घन व वैभव या सर्वांना उराशी आवडून धरून बसला आहा! आणि माझ्या बावांना विचारता आहा! की ससार पत्त्यातून झुपतीचा मार्ग कोणता? वापणाला खरोखरच या ससाराला मुक्त व्हायचं असेल तर आपल्याला 'नको' कोण म्हणणार?”

राजाला आपली चूक कळली व त्याने पुराणिक व त्यांची मुलगी यांची क्षमा मागितली.

लांडगीण

एका गावी एक गरीब बाई रहात असे. तिला विटू व गणू नावाचे दोन मुलगे होते. तिला जोपर्यंत मोलमजुरी करणे शक्य होते तोपर्यंत तिने केली आणि जगदीच शक्य झाले नाही तेव्हा तिने श्रीक मागायला सुरुवात केली. एकदा एका एकी ती मरण पावली. तिच्या पोरक्यामुलांना कोणी भाषार नव्हता. त्या गावच्या एका श्रीमंत शेतकऱ्याने त्या दोघां मुलांना आपल्या घरी नोकरीला ठेवून घेतले. मोठा विटू गाई चरायला नेई व धाकटा गणू मेंढरे चरायला घेऊन जाई.

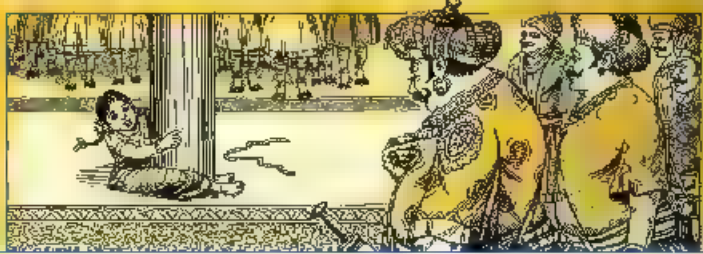
दोघां भावांच्या दयान तसा फारसा फरक नव्हता. पण स्वभावात फार फरक होता. मोठा चोट होता. धाकटा गणू थोडा नितरा होता. निटू जवळ एक चाकू होता. त्या चाकूचा आवाज फार मोठा होई. आवाज ऐकूनच जनावरे भीत. गणून एका बांबूचा

पाया काळज घेतला होता. तो त्याच्यावर गोंड गाणी वाजवी.

त्या शेतकऱ्याला दोन झुकी हात्या त्यांना आई नव्हती. म्हणून घर कामाची सर्व जबाबदारी मोठीवरण होती. ती स्वभावाने थोडी कडक होती. त्या दोघा मुलांना ती पोटभर खायला वाढीत नसे. पण तिला विटूच्या चाकूचा भीती वाटे. म्हणून तो गणूवर आपला सगळा राग काढी. धाकटी मुलगी स्वभावाने चरी होती. ती मोठ्या बहिणीच्या नकळत दोघां भावांना काही तरी खायला देई. गणू पाया वाजवू लागला की ती एकत बसे.

मोठ्या बहिणीचे नाव होते दुर्गा व धाकटीचे होते सरला.

एकदा दोघे भाऊ सूर्यास्ताच्या सुमारास घरी निघाले. तेव्हा धाकट्या भावाला एक मेंढरु कमी असल्याचे आढळून आले. त्यान

लहान तोंड करून मोठ्या भावाला भोत भोत ते सांगितले आणि म्हणाला—“माता घरी राह्यावर माणक आपली सामडी लोळवील मोठा म्हणाला—“घरी जायला थोडा उशीर झाला तरी चालेल कोणी तरी लाड्या मंडळ उचलून घेऊन गेला असावा पावसाच्या खुणांच्या अनुरोधाने आपण लाड्याचे घर हुडकून काढू या” त्या प्रमाणे ते निघाले

“आपण लाड्याला त्याच्या गृहेतून दार करून आणू या, म्हणजे बाळक रागादणार नाही मंडराच्या कातडीच्या वेष्टा लाड्याच्या घावट्याची किंमत

जास्तच असते.” थोड्या सावानं वाकट्या भावाला धीर दिली

परंतु गणूला धीर होईना तो म्हणाला—“तको कुचर! काळोख पडू लागला आहे चते जाऊ या.

विटून चांदकाचा आवाज फाट’ विसी करून म्हटले—“लाड्याला हुडकून काढल्या-शिवाय मी घरी येणार नाही”

एका एकी ते एका घरासमोर आले त्या घरात लाड्याच्या पावलांच्या खुणा नाहीसा झाल्या होत्या” येथे जंगलात कोणी तरी साडू रहात असावा आपण त्याच्याकडे रावकर झोपू या.” विटू म्हणाला आणि त्याने दाराची कडी वाजविली. दार उघडले पण आत कोणी नव्हते आणि चूल जळत होती. मंडराचे कातडे एका बाजूला पडलेले होते आणि चुलीवर मांस शिजत होते

“हे आपल्या मंडराचे मांस आहे, गणू! तो लाड्या विटू तर दे, त्याचा चांगला समाचार घेतो” विटू म्हणाला,

“या घरात तो लाड्या कशाला जमेल?” गणूने शंका केली.

“अरे आपण या घरात लाड्याच्या पावलाच्या खुणा संपत असलेल्या नव्हत्या

का पाहत्या?” विटू गणूला जाठवण करून देत म्हणाला.

मला भीती वाटते बुद्द! आपण परत जाऊ या” गणू म्हणाला

“माझ्या हातात चावूक असेपर्यंत मला कोणाची भीती नाही जमीत कमी मंडराची किपत वसूल करूनच येथून हलचमाचे विटू गणूला म्हणाला

“या घरात कोण राहतो आहे कोणाला ठाऊक! कोणी आपल्याला पाहीपर्यंत आपण कोठे तरी लपले पाहिजे” गणूने सुचविले

विटूला पण तो सत्ता पसत पडला ते बोध सिद्धी लावून माळ्यावर चढून बसले थोड्या वेळाने एक लाडगीण दार उघडून आत आली. एक मोठी जांभई घडत तिन एकदा जोराने आपले बग झाडले त्याबरोबर ती एक वृद्ध स्त्री झाली

माळ्यावर चढून बसलेले दोघ भाऊ फटीतून ते वृद्ध पाहून घाबरून थर थर कापू लायले त्यांनी विचार केला की ही वार्ड लाडगीण होऊ शकते तर ही कोणीतरी भविष्यक बार्ड असली पाहिजे

त्या बार्डने चुकीत लाकडं घातली आणि दिवा लावला नंतर मातीच्या मळक्यातले शिजलेले मांस काढून खाऊ लागली हे

पाहून दोघांच्या तोंडाला पाणी सुटले. त्यांना भूक पण लागली होती

अचानक त्या बार्डने माळ्याकडे पाहिले आणि म्हणाली / धाता मा तुम्ही खाली

आपण घर माळ्यावर बसलो नाही हे तिला कसे कळले याचा विचार मनात येताच ते दोघ घाबरून थरथर कापू लागले “घाबरू नका, माझा जेवण झाल आहे आता उरले आहे ते खाऊन घ्या तुम्ही।” ती वार्ड म्हणाली

ती व म्हणाली माझलाजेने त्यांना त्या-प्रमाणे करावे लागले. म्हणून पहिल्याने विटू व त्याच्या पाठीमागून गणू खाली उतरले

"तू आपल्या हातातला चावूक पळीकड कोपण्यात ठेवून दे." ती बाई म्हणाली. विठूने उलट तो घट्ट हातात घालून परतु तिने जोराने नुसता हात हालवल्याबरोबर विठूच्या हातातला चावूक जाऊन कोपण्यात पडला. ती तरुण स्त्री स्मित करून म्हणाली:

"मी म्हणते तसे वागलात तर तुमचे हितच होईल. बरे तर, आतां खाऊन घ्या."

"हे तर आमचेच मंदूक आहे." विठू आपल्या धोरपणाची चुगक दाखविण्यासाठीच जणुकाही म्हणाला.

"तू म्हणालास ते बरोबर आहे मंदूक चोरून जाणणारी लांडगीण मीच आहे."

परतु तुम्ही दोघ माझा सोध काढीन वेंचवरे

आलाम हे मात्र मला आवडले नाही माझें गुपित तुम्हाला फळेल आहे. पण आणखी कोणाला हे कळता कामा नये तुम्हां सांगितलेवर तर तुम्हांला मी जाणवे ह्यामू देणार नाही. ती बाई म्हणाली.

दोघ गप्प बसले. "तुम्ही दोघ हुशार दिसतां तुम्ही माझें गुपित कोणाला सांगितलें नाही वर तुम्हांला मी मोठें वक्षिण देईन हे सांगा की तुम्हांला सर्वात जास्त आवडणारी वस्तू कोणती? त्या स्त्रीने विचारलें.

"माझा चावूक माझ्या फार आवडीचा आहे. विठू म्हणाला.

'तर मग मी तुझ्या बाबकात मंत्रशक्ती घालून देते. कोणी तुझ्या इच्छाविरुद्ध काही करू लागला तर तू त्याला चावूक दाखवून 'धांव!' असे म्हणालास की तो दगडाच्या मुर्तीसारखा जागृत जागी उभा राहील. तू हालू लागल्यास सांगण्यास त्याला हालता देखील देणार नाही. बरे तर या चाकटूच्या जाकडीची वस्तू कोणती आहे? त्या बाईने विचारलें.

"माझ्या आवडीचा हा पावा आहे." गणू म्हणाला.

तर मग आज पासून तू पावा बाबवल्या वर कोणी का असेना त्याला तू म्हटल्या प्रमाणें वागावें लागेल. पण एक गोष्ट राख लक्षात ठेवा. या मंत्रशक्तीचा तुम्ही दुरुपयोग करता कामा नये चांगल्या लोकांना कष्ट होणार नाही अशा तऱ्हेने या मंत्रशक्तीचा वापर केला पाहिजे. नाहीतर चाबकातली किंवा पाव्यातली मंत्रशक्ती नाहीशी होईल. आणखी एक गोष्ट लक्षात ठेवा. आज रात्रभर तुम्ही यथसं रह्या आणि सकाळी उजाडण्यापूर्वी यथून निघून जा. या घरात सूर्यकिरणे येऊ लागल्याबरोबर मी लांडगीण होऊन जाईन. मी लांडगीण झाल्यावर तुम्ही माझ्या समोर आलात तर मी तुम्हांला फाडून खाईन. मी विनसा लांडगीण होऊन तशीच दामने." ती बाई म्हणाली.

त दोघ रात्री त्याच घरात झोपले व उजाडण्यापूर्वी लेंथून निघून गेले.

रात्रभर ते घरी आले नव्हते म्हणून मालक श्यांन रागावत होता. ते पाहून त्याच्या मोठ्या बहिणीला फार आनंद झाला. तो त्यांना म्हणत होता—

"कोठ होतां रं तुम्ही दोघ रात्र भर! बोल, चामडी लाडवतां एकाची." मालकानें मारहाण

धुरू केली असली तर ते पाहण्यात दिला गंगलच वाटली असली. पण चाकडी सरला घाबरून गेली आणि आपल्या खोलीत जाऊन तिने वातून वार बंद कर करून बसले.

विठूने मालकाला काठी घेऊन घंत असलेला पाहिले. त्याने आपला चावूक जोराने झाडला आणि म्हणाला "धांव!" ते ऐकताच त्याचा मालक दगडाच्या मुर्ती सारखा जागृत जागी थांबला. त्याने मारायला उचललेला हात वरचा वरच राहून गेला. त्याचे पाय जमिनीला जणु काही विकटून गेले होते.

बांदोबा

बांदोबा

“अरे, हे काय झालं मला?” मालक ओरबला. त्याचे सोड बंद झाले नव्हते त्याचे हात पाय हालत नव्हते पण तोडमात्र बंद झालं नव्हते

“पहिल्याने हे वचन द्या की आम्हाला तुम्ही मात्हाण करणार नाही, म्हणल मी तुम्हाला हिड फिरू देईन” विठू म्हणाला “हा कसला मंत्र आहे रे?” मी नाही वंत वचन मी तुझी चामडी खोळवतां पहा! तुझा गळा दाबून ठार करीन तुला मालक म्हणाला

“तरमग तू आहेस तसाच मी मंत्र काढून घेईपर्यंत उभा रहा” विठू सायला मिळालं नव्हते दोघांचे जेवण-

म्हणाला आणि गणूचा हात बरून तेथून तिघांला

मालक बाबराळा आणि म्हणाला “अरे धांवरे बाबा! विठू मी तपय घेऊन सांगलो, तुझ्या अंगांना मी हत लावणार नाही

“आम्हाला विना कारण मारावला जावला तर तुझी अशीच खोड मोजीन, लक्षात ठेव’ विठू म्हणाला. गंतर तो म्हणाला- ठीक तर हाल चाल कर!’ त्या बरोबर तो हालचाल करू लागला आणि उडी मारून विठूच्या हातादला चाबूक काढायला पुढं पावला ते पाहून गणू पावा वाजवू लागला पाव्यावरचे शाणे एकूत मालकाला दोघां भावांची सहानुभूति व प्रेम वाटू लागले त्यांच्या डोळ्यातून पाण्याच्या धारा वाहू लागल्या

हे सर्व पहात दुर्गी जवळच उभी होती म्हणाली- बाबा! झालं काय तुम्हाला?’ “त्या त्रिचान्दना कोणी मारू नका! या रे मुलांनो, घेऊन काय हवं ते भागून खा मालक म्हणाला

दोघे धरत बॅले स्वादिवशी मोठ्या मुलीने मुकाट्याने रथरंता पोटाभर जंवावला काढले, आजपर्यंत त्यांना कधी पोटाभर काढून घेईपर्यंत उभा रहा” विठू सायला मिळालं नव्हते दोघांचे जेवण-

चावोथा

लाग झाल्यावर ते क्षीर तेथून निघून गले त्यानंतर मालकाचा दुष्ट स्वभाव पुन्हा पहिल्यासारखा दुष्ट झाला

आज मला काय झाल आहे हे माझे मलाच समजत नाही मुली’ मालक आपल्या मोठ्या मुलीला म्हणाला

मला वाटते की त्या विठूचा चाबूक व गणूच्या पावा मंत्रदल्ल असावेत त्या दोघी वस्तू दोघांच्या हातातून काढून घेऊन नाहोशर केला नाहोत तर ते नाचवतील तसे नाचावे लागेल आपलं घरदार आणि जमीन जुमला देखील ते आपल्या हातातून काढून घेतील.’ माठी मुलगी म्हणाली.

नंतर मोठ्या मुलीने आपल्या बापाला सांगितले की ती विठूला फसवून त्याचा चाबूक काढून घेईल आणि चाकटी करून बणूचा पावा काढून घेवतील

मोठ्या बहिणीन चाकटीचा बहिणीला बोलावून जेव्हां ते सर्व सांगितलं तेव्हां तिला फार आश्चर्य वाटलं पण बहिणीच्या म्हणण्याविषय काही कारण्यांचा तिची छाती हाईत म्हणून तिने होकारार्थी नुसती मान हलविली

दुसऱ्या दिवशी दुर्गी एक टोपलीभर खाण्याचे पदार्थ घेऊन दोघं भाऊ गुरे व मंदरे चरायला घेऊन जात त्या खोऱ्यात

मी म्हणते ते ऐकून वंशील का? तू बाबांशी किंवा कारण भांडायचे साडून व मी तुझ्याशी लग्न करीन' दुर्गा म्हणाली आणि विठ्ठल्या ज्या हातान चाबूक होना तो हात आपल्या हातात घेवला विठ्ठलने त्या हातातला चाबूक तुझ्या हातात घेतला

तुला मी मूर्ख आहे असे वाटले होय? विठ्ठलने दुर्गीला विचारले.

'छे रे! असं काय बोलतोस विठ्ठल! ती चाबूक पहावा म्हणत होते मी! तुझ्या सारखाच एकाच सटकवून काम नमत होते मी पाहणार हात' दुर्गा म्हणाली आणि प्रेमाचा आवाज आणून त्याच्या अंगाला झिझणून वसली व त्याच्या हातातला चाबूक आपल्या हातात काढून घेतला जग जिकल्यासारखे तिला वाटले व आनंदाने चाबूक हाकता बाजवून पाहिला. पण चाबकाचा आवाज झालाच नाही.

विठ्ठलने दुर्गाच्या हातातला चाबूक हिसकावून घेतला आणि रागाने म्हणाला—

माता तू मंथून चाळती हे आज तू इतकी पक्क्याने करून कशाटा आपली होनीस हे मला कळले. या पुढे इकडे कधी आलीस तर पहा. एक प्रकार

शब्द मी तुझ्याशी शोकथार नाही. चालती हो'.

दुर्गा असं साण्याचे पदार्थ एक टोपल घेऊन आली होती तसेच एक टोपल भरून सोब पदार्थ तयार करवून सरला पण गणूकडे भाळी होती तशी ती पूर्वी किपकपा त्याच्या रुडे माली होती पण त्या दिवशी ती शणूच्या अगदी जवळ चिकटून बसली आणि त्याला विचारले 'गणू! तुझ्यावर भाई आहे तसे माझ्यावर तुझे प्रेम आहे का?'

"तुला माहीतच आहे, दरदर मला तेवढे प्रेम आहे तेवढेच किंवा त्याच्या पोटोपाठ तुझ्यावर आहे" गणू म्हणाला.

"हा पावा मी मागितला तर तू तो मला देशील का?" सरळाने विचारले

'तुला पाहिजे तर घे! असे म्हणत त्याने पावा सरळच्या हातात दिला.

परंतु पावा हातात घेऊन ती रडू लागली बघून तिला त्याचे कारण विचारले पण तिच्या तोंडातून शब्दच उमटला बघदी ती तो पावा गणूला परत देत म्हणाली—

"गणू! मला याची गरज नाही फक्त तुझ्या प्रेमाची परीक्षा घेण्यासाठीच मी तो मागून पाहिला दुसरे काही कारण नाही

याच्यात मंत्रशक्ती आहे हे मला कळले आहे. तुलाच याचा जास्त उपयोग आहे.'

"हा पावा मंत्रवलला आहे. हे तुला कसे कळले? बघून तिला विचारले

"माझे बाबा व साई दोघांनी सांगितले सरला म्हणाली

"तुला कळले तसाच हा पावा मंत्रवलला आहे." असे सांगून गणूने पाध्याच्या मंत्र-शक्तीचा प्रभाव कसा पडतो हे समजावून सांगितले

गणूकडून सर्व ऐकून घेतल्यावर सरला म्हणाली—"मग मेडरे जरायला घेऊन जाण्याची तुला गरजच नाही. या पाध्याच्या

गंली आणि विठू बसला हातर तेथे जवळ बाऊत व प्रेमाचा मोठा आद आणून त्याला म्हणाली—"विठू बापल्या गावात पोवे का लोक आहेत पण तुझ्यासारखा सुंदर व खूब छंद देखील नाही. बघ! म्हणून तू मला जितका आवडतोस तितका दुसरा कोणी आवडत नाही" असे म्हणत ती थोडोवर आणलेले खाण्याचे पदार्थ एकत्र करून विठूला खायला देऊ लागली.

दुर्गाचा कावेबाजपणा विठूच्या लक्षात आला नाही. तिने जे जे खायला दिले ते त्याने सर्व खाऊन टाकले

मंत्रबळाने तुला माझ्या वासांकडून ज पाहिजे ते करवून किवा बंदवून घेता येईल. तू त्यांना तुझ्याशी माझे लग्न करून घायला कां सांगत नाहीस?

“तुला हरकत नसेल तर मी कां नाही विचारणार?” असे सांगून गणू सरला वरोवर घरी निघाला.

हे दोघे घरी पोचण्यापूर्वीच दुर्गांनी बापाला जाऊन घडलंलं सर्व वृत्त सांगून टाकलं होते. म्हणाली—“पाहायचं आहे आतां की सरला काय करते ती!”

इतक्यात समोरून गणू व सरला हातात हात घालून येव असलेले दिसले.

गणू मालकाला म्हणाला ‘या मुठ मी तुमशी मॅडरे चरायला नाही घेऊन जाणार! सरलाची माझे लग्न करून द्या जाम्ही दोघांनी लग्न करायचे ठरविलं आहे.’

मालकाला खंग आल्या. संतापाने त्याचे सर्वांग थरथर कापत होते त्याच वेळी मणूने पावा वाजवायला सुरवात केली बालकाचा सर्व दम कापरासारखा पार बिरबळून गेला. स्वतः मुलीचा हात मणूच्या हातात देऊन म्हणाले—‘मी तुमचे लग्न करून देतो. दोघे सुखाने ससार करा, मात्ती वण जीव दच्छा होती!’

“हे काय करणा अगर्हा बाबा?” दुर्गा मोठ्याने ओरडून म्हणाली. त्याच वेळी विठू तंघे आला व म्हणाला—“मी तुमच्या गाई भाजणमून नाही तंगार बरायला मी आणि माझा धाकटा भाऊ दोघे कोठे तरी जाऊन राहू” विठू आपल्या मालकाला म्हणाला.

“अरे वण तू जाणार कोठे? तुझ्या माझाचे लग्न मी सरलाची करून देणार आहे.” मालक म्हणाला.

“बरं तर मी एकटा निघून जाईन.” मालक म्हणाला.

त्याच वेळी दुर्गा मोठ्याने पसळल्या- सारती ओरडली—“तुम्ही दोघे चालते जा. सारला! तू सुद्धा एका मुलाशी लग्न करणार असशील तर तू सुद्धा जा

“होय, मी जाणारच आहे. मी बाप्पासोबत लग्न करणार आहे. तुला काय त्याचे?” सरला म्हणाली.

“मी लांडगीण झाले तरी माझ्याली लग्न करणार नाही. दुर्गा रागाच्या भरात मोठ्याने ओरडून म्हणाली.

दुर्गा ते म्हणाली त्याच वेळी बाहेर लाडव्याचे ओरडणे ऐकू आले. दुसऱ्या क्षणात एक लांडगीण तेथे आत झाली.

“मी देखील लांडगीण आहे, विठू तयार असेल तर मी त्याच्याशी लग्न करायला तयार आहे” लांडगीण बापांसांच्या सावेत म्हणाली विठूने त्या लांडगीणीला ओळखले.

‘मी तयार आहे!’ विठू म्हणाला.

“तर मग मला पोटाशी धरून माझ्याशी दोल.” लांडगीण म्हणाली आणि आपलं पुढले पाय विठूच्या खांद्यावर टाकले.

विठूने घाडस करून तिला पोटाशी घट्ट आवळून धरले आणि आश्चर्य असे की ती लांडगीण एक सुंदर स्त्री झाली ती म्हणाली—“विठू! तू मला शापमुक्त केले आहेस. एकत्र मंत्र्याने मला मंत्र टाकून शाप दिला होता म्हणून मी लांडगीण झाले. मी रात्री लांडगीण व दिवसा मनुष्य होत होते. पूर्वी मी देखील या दुर्गासारखीच कठोर स्वभावाची होते हा शाप आणखी कोणावर उलटपध्दत मला मुक्ती नाही असे म्हणत तिने एकदां दुर्गाकडे पाहिले व म्हणाली—“आज पासून लांडगीण होऊन जगणे तुझ्या नशिबी आहे तुला स्वभाव बदलत नाही तोंपर्यंत तुला शापमुक्ती नाही”

सर्वांसमक्ष दुर्गा एक लांडगीण झाली आणि पाहतां पाहतां रानात पळून गेली.

रीत रियाज

एकदा अर्धाड्या नवाब ईस्ट इंडिया कंपनीच्या गव्हर्नर साहेबांना भेटण्यासाठी मद्रासला आला. दोघांचे परस्परार्थी बोक्से बालू होवो. त्यावेळी गव्हर्नर साहेबांची नजर नवाबाच्या डोटातल्या अंगठीवर होती. ती गोष्ट नवाबाच्या लक्षात आली. आपली अंगठी हात गव्हर्नर साहेबांच्या हातात घेत नवाब म्हणाला, "आपल्या डोटात धातुन पाहूया का जरा?" गव्हर्नर साहेबांनी ही अंगठी घेऊन आपल्या डोटात घातली.

दोघांचे बोलणे संपल्यावर नवाब निरीम घेते वेळी म्हणाला, "जेवढी अंगठी परत देण्याची नसवी घेणार का?"

अंगठी एकदा डोटात आली की ती परत करण्याची रीत गोष्टी लोकांमध्ये नाही. पाहिले तर अंगठीची किंमत मागून घ्या ही जायता तयार आहे. गव्हर्नर विस्मय केल्या म्हणाला,

नवाब काहीही बोलल्याशिवाय निवून घेता. पुढे एक दान महिन्यांतो नवाबाने एक मोठी मेजवानी गव्हर्नर साहेबांना दिली. बोनयन दोघां परत परतले होते. गव्हर्नर साहेबांच्या मनीस नवाबाची धोषाच जलानखान्यात बालाबून घेऊन गेली. मेजवानी संपल्यावर गव्हर्नर साहेब म्हणाले, "बरे तर घेते, आमच्या मंडळींना निवायला सांगा."

"आमच्या सुसंयोजित समारंभात यथास्थित ज्या वाईला एकदा अवेग मिळाले तिच्या बाहेर पाठविण्याचा रिवाज नाही. त्या बद्दल दुसरी काही शेड वेळ." नवाब म्हणाला.

चतुर गव्हर्नर साहेबांनी डोटातली अंगठी काढून दिली आणि गव्हर्नर साहेबांच्या बली स्मित करीत बाहेर आल्या.

खोटी साक्ष

एका गावी एक श्रीमंत व्यापारी रहात असे. तो हिऱ्या दाणाकांचा व्यापार करी, त्याने जे थंड वैभव संपादन केले होते त्यात इमजिनाचा पैसा फार कमी होता. बाळ्या भाकड्या लोकांना फसवून मिळवलेला पैसाच जास्त होता.

व्यापारी ज्या घरी रहात असे ते घर त्याचे वाडवाडिलाजित होते, त्याच्या बराचसा लागून एका शेतकऱ्याची जमीन होती. ती विकत घेण्यासाठी त्या व्यापाऱ्याने पुष्कळ प्रयत्न केले. ती जमीनदेखील त्या शेतकऱ्याला वाडवाडिलाजितच मिळाली होती. त्या श्रीमंत व्यापाऱ्याने मोठी रक्कम देऊन जमीन विकत घेतली असती तर तो विकायला तयार होला कारण कमी किमतीत दुसरोकडे जमीन विकत घेऊन राहण्याचा त्याने विचार केला. पण तो श्रीमंत व्यापारी मोठी रक्कम याला तयार

नव्हता. म्हणून शेतकरी चांगला म्हणाला, "मला जमीन नाही विकायची तुम्ही आणते तसे पालू लागो."

व्यापाऱ्याला त्या गोष्टीचा राग आला. तो शेतकऱ्याला निरनिराळ्या प्रकारे त्रास देऊ लागला व शिवीगाळपण करू लागला. तेवढ्यावर त्याच्या मनाचे समाधान झाले नाही, त्या शेतकऱ्याला जास्त जास्त त्रास देऊ लागला.

एक दिवशी व्यापाऱ्याने कमलाकांत नावाच्या आपल्या एका मित्राला बोलविले व म्हणाला, "माझा शेजारी शेतकरी मला फार त्रास देतो आहे, त्याला चांगली अडक घडावी असे काही तरी करावे. म्हणून त्याने माझ्या घरातले एक माणिक्य चोरून नले असल्याचा त्याच्यावर आरोप लावून त्याच्यावर किर्याव करावी म्हणतो.

तू साक्ष घालीस अशी माझी इच्छा आहे साक्षोदाराशिवाय स्वाधीनता ही लावलेला आरोप कबूल करणार नाही तुला ही खोटी साक्ष दिल्याबद्दल मी मोठे इनाम द्यायला पण तयार आहे.

बापल्याला फुकटात काही पैसे मिळत आहेत, भय का सोडा, असा विचार करून कमलकांत खोटी साक्ष देण्यास कबूल झाला.

दुसऱ्या दिवशी व्यापाऱ्याने फिर्याद दरबारात मांडविली त्यात कमलकांत साक्ष म्हणून असल्याचा उल्लेख होवा.

राजाने कमलकांतला बोलावून विचारले— 'क्या रे बुवा, या व्यापाऱ्याच्या घरचे माणिक्य शेतकऱ्याने खोरले ते खरे आहे का?'

कमलकांत म्हणाला— 'होय महाराज! माझ्या डोळ्यादेखत त्याने ते माणिक्य खोरले.

"माणिक्य कसे काम होते?" राजाने विचारले.

कमलकांत तो प्रश्न ऐकून घाबरला. क्षणभर विचार करून अगलेत घडून ठेवली काळी साडून बाह्योत म्हणाला— "महाराज! बरोबर या छडी सारखे होते."

राजा फोड्याने हसला आणि व्यापाऱ्याला म्हणाला— 'काय हो तुमच्याकडे इतकी मोठी माणिक्य विकायला ठेवली आहेत वाटते?'

व्यापारी धावतून जाऊन परतून कापू लागला.

कमलकांत पुढे म्हणाला— "महाराज! एकदा माझ्या बाबांची छडी हरवली होती तेव्हा बाबा म्हणाले होते बरे ती छडी म्हणजे एक माणिक्य होते, माणिक्य!"

व्यापाऱ्याची लुत्तेगिरी वाहेर आली एका भोळ्यात माणसाकडून खोटी साक्ष देवविल्याबद्दल राजाने रागावून व्यापाऱ्याला काडक शिक्षा केली.

वराची निवड

फार पूर्वी एका गावी एक विद्वान पंडित रहात असे. त्याने निरनिराळ्या देवांच्या विद्वान पंडितांना शास्त्रार्थ करून विजय मिळवून त्यांच्या पंडितांना एक मुलगा होता त्याचे नाव रामशास्त्री होते तो पहिल्या नंबरचा मूर्ख होता तो एक महाभूल असल्याचे सर्वांस माहीत होते. म्हणून त्याला कोणी सुखी वाचला तयार होईना आता या मुलाचे लग्न कसे व्हायचे, ही काळजी त्याच्या बापाला वाटू लागली तरच गावी एका पंडिताला एक मुलगी होती तिच्याशी आपल्या मुलाचे लग्न झाल्यावर बरे, असा विचार करून तो आपल्या काही मित्रांजबळ बोळला. त्याच्या मित्र गडदानी मुलीच्या वडिलांना भेटून पंडिताच्या मुलाचे स्पष्ट सुचविले.

मुलीच्या वडिलांना एक वांगळे तयार झाल्याबद्दल माहीत नव्हता. म्हणून त्याने आपल्या सारखे वाटले, त्यांनी मुलीला

पहायला मुलीला घेऊन गेले असा विचार मुलीच्या बापाकडे पाठविला, रामशास्त्री मुलीला पहायला गेला मुलीच्या भावनांनी रामशास्त्रीचे सर्व प्रकारे आदर तिच्या केले त्याच्या घरी जे उत्तमोत्तम ग्रंथ होते ते वाचून रामशास्त्रीला दाखविले. रामशास्त्रीने एक पुस्तक उचलून विचारले— "हे कसले पुस्तक आहे?" त्यांनी जे उत्तर दिले ते ऐकून त्याला वाटले की कोणतातरी मोठे ग्रंथ असताना अनेक एका मागून एक ग्रंथ उचलून त्याने खेवटी एक पुस्तक उचलून विचारले— "हे कमल पुस्तक आहे?"

"हे पुस्तक अलिखित आहे." मुलीचे बाप म्हणाले.

"अलिखित" शब्दाचा अर्थच रामशास्त्रीला माहीत नव्हता. म्हणून त्याने विचारले— "कोणी लिहिला हा ग्रंथ?"

तेव्हा मुलीच्या भावंडांना तो मुलगा महामूर्ख असल्याची साक्ष पडली. त्यांनी रामशास्त्राला परत पाठवून दिले.

एका राजाचा एक मुलगी होती ती लम्बाला योग्य झाली तेव्हा राजाने तिचा विवाह करून देण्याचे ठरविले.

"मी विचारीन त्याचे बरोबर उत्तर देणाऱ्याची मी लग्न करीन" असे जाहीर करण्यास तिने राजाला सांगितले.

कित्येक राजकुमार तिच्याशी विवाह करण्याच्या हेतूने बाले त्यांना तिने प्रश्न केला -

मी एक सोपासा हिशोब विचारते. प्रश्न विचारल्या नंतर मी 'एक', दोन तीन असे वंक मोजीन तेवढ्या अवधीत जो कोणी बरोबर उत्तर देईल त्याच्याशी मी विवाह करीन आता हिशोब एका असे सांगून राजकुमारीने हिशोब विचारला -

एका तलावात एका कुयीनी एक कमळ लावले दुसऱ्या दिवशी त्याची दोन कमळे झाली अशा तऱ्हेने रोज पहिल्या दिवसाच्या कमळाच्या दुप्पट कमळे होऊ लागली तिसऱ्या दिवशी तलाव कुलीनी भरून गेला. तर मधी तलाव भरेपर्यंत किती दिवस झाले असतील?"

ती प्रश्न विचारून राजकन्येने 'एक' म्हणले.

एक वर्ष म्हणाला - "पंधरा दिवसात!"

इतर लोक धाई धाईन हिशोब करून पाहू लागले की तीस दिवसात किती कमळे झाली असतील व त्यांची अर्धी किती होतील?"

राजकुमारी म्हणाली - "दोन!"

एकोणतीस दिवसात!" एक राजकुमार म्हणाला

राजकुमारीने त्याला स्वयंवराची वर माग्या घातली

सत्यवतीने, ती नाव बालकीत असता पराशर मुनींच्या प्रेमायहामुळे व निल्ल कधी पुत्रप्राप्ती झाली हे सांगून कुल्ल-द्वैपायन व्यास नेच विचे व पराशरमुनीचे पुत्र असल्याचे मीठघा घट्टान व लज्जा-वनत होऊन सांगितले व म्हणाली - "माझ्या त्या मुलाने घोर तपश्चर्या करून वेदव्यास ही पवत्री मिळविली त्याच्या कृपेने भरत दशाचे रक्षण होऊ शकेल."

भोज्य त्या गोष्टीस कबूल झाला. सत्यवतीने स्मरण करतांच कुल्लद्वैपायन व्यास मुनी अकड झाले आणि विचाक लागले - माते! आज हू माझे को बरे स्मरण केलेस? मी काय सेवा करू तुम्ही? तुम्ही आज्ञा शिरोधार्य आहे." सत्यवतीने

स्मरण करण्याच कारण सांगितले व आसांना होकार पण विला

स्नानंतर सत्यवतीने अग्निकेला शूप समजावून सांगितले की तू उन्मात्तम वन्मालकार कलन तयार रहा तुझे मोठे धीर तुझ्याकडे येतील त्यांच्या सवेला तयार अस त्यांच्या कृपेने तुला जे अपरध होईल ते वंगवृक्ष वाढवील. अग्निका भीष्म येईल अशा अपेक्षेने घाट पहात होती परंतु रात्री व्यास मुनी आले त्याची लांब दाढी, काळा रंग व लाकूड बुध डोळे पाहून ती दाबकून गेली आणि तिने कोळे घट्ट बंद करून घेतले म्हणून तिच्या जो मुलगा झाला तो बावळा निघाला तोच राजा भूतराष्ट्र म्हणून प्रसिद्ध झाला.

त्या आंधळा मुलाला पाहून सत्य-
कीला फार वाईट वाटले. तिने पुन्हा
व्यास मुनीचे स्मरण केले. या खेपेस ती
अंबालिकेला म्हणाली-“एक मुनी तुझ्या-
कडे येतील. त्यांच्या कृपेने तुला पुनर्प्राप्ती
होईल व वंशवृद्धी होईल.

रात्री व्यास मुनी आले तेव्हा अंबालिकेने
डोळे बंद केले नाहीत. पण त्यांचे तेजस्वी
रूप पाहून ती इतकी भयली की भीतीने
ती नखशिखात पोहरी फट्टे साली म्हणून
तिला जो मुलगा झाला तो निस्तेज व
किचकट रंगाचा झाला. म्हणून त्याचे पांडु
हे नाव पडले.

चालो

Full Screen

127

X

64 / 84

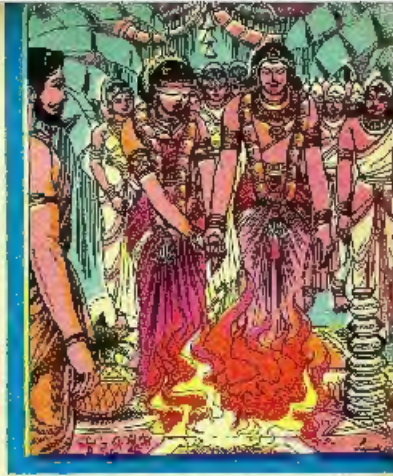
सत्यवतीच्या घराचे समाधान झाले
नाही. तिने पुन्हा व्यास मुनीचे स्मरण
करून या खेपेस अंबिकेला व्रजावून यागि-
तले की असला भितरेपणा करून काढे
वाचेल? अंबिकेने होकार दिला, परंतु
व्यास मुनीच्यासमोर येण्याची छातीत
तिला झाली नाही. तिने स्वतः न जातां
आपल्या खेळीत आपल्या दासीला पाठविले,
त्या दासीला जो मुलगा झाला तोच
विदुर.

धृतराष्ट्र, पांडु व विदुर तिचे लहानाचे
मोठे होऊ लागले. भीष्माने राज्यकारभार
संभाळला आणि त्याच्या कारकीर्दीत प्रजा
सुखी झाली. त्याने तिच्या क्षत्रियाचित
वेदवेदांग व शास्त्रात्मविद्या विक्रियाची
व्यवस्था करून दिली. तिघांत धृतराष्ट्र
शरीराने बलवान होता. पांडु धनुर्विद्येत
निष्णात होता तर विदुर नीतिशास्त्रात
प्रवीण होता.

राजकुमार मोठे झाल्यावर एकाचा
राज्याभिषेक करावयाचा होता. विदुर
दासीपुत्र होता. धृतराष्ट्र जन्मांध होता.
म्हणून त्या दोघांचा राज्याभिषेक करणे
शक्यच नाही असे समजून भीष्माने पांडूचा
राज्याभिषेक केला.

हे राजपुत्र विवाह योग्य स्त्रियांकर
त्यांच्यासाठी योग्य राज्यकन्या शोधून
आणण्याचे भीष्माने ठरविले. गांधार
देशाचा राजा सुबल याला गांधारी नावाची
एक मुलगी होती. तिला शंकर पुत्र
होतिला असा वर शंकराकडून मिळाला
असल्याचे भीष्माचार्यांना कळले. म्हणून
त्यांनी सुबलकडे काही श्राद्धांना पाठवून
धृतराष्ट्राचा विवाह तिच्याशी करून द्यावा
अशी विनंती केली. धृतराष्ट्र जन्मांध आहे
ही गोष्ट सुबलला माहीत होती. परंतु
मुलगी मोठ्या वराण्यात पडणार आहे
याचा विचार करून त्याने धृतराष्ट्र गांधारी
विवाहास संमती दिली. आपला पति
आंधळा असल्याची गोष्ट गांधारीला
कळली तेव्हा तिने स्वतःच वळ्यांना पट्टी
बांधून घेऊन अंधत्व स्वीकारले. स्वेच्छेने
गांधारीचा भाऊ शकुनी याने तिला
हस्तिनापुरला नेऊन तिचा विवाह धृत-
राष्ट्राशी करून दिला. त्यानंतर काही
दिवस भीष्माचार्यांचे आतिथ्य स्वीकारून
शकुनी स्वदेशी निवृत्त गेला.

आता पांडूच्या विवाहाचा प्रस्न होता.
भीष्माचार्यांना कळले की कुंती नामक एक
योग्य यादव कन्या आहे. यादव वंशाचा

प्रमुख शूर हा वसुदेवाचा पिता. त्याला
पूया नावाची एक मुलगी होती. शूरचा
आले भाऊ कुंतिभोज याला मूलबाळ
नव्हते. म्हणून त्याने पृथालाच वत्तक घेऊन
आपल्या घरी वाढविले. कुंतिभोज राजा-
कडे जो पाहुणे मंडळी येत त्यांच्या आदर
सत्काराची सर्व जबाबदारी पृथवर होती.
एकदा दुर्वास ऋषी कुंतिभोज राजाकडे
अतिथी म्हणून येऊन काही दिवस राहून.
पृथने सर्वप्रकारे त्यांची वडदास्त राखली.
म्हणून दुर्वास ऋषींनी खूप होऊन एक
मंत्र शिकविला व म्हणाले-“मुली! तू हा
मंत्र म्हणून ज्या देवाचे स्मरण करशील

चांवीचा

५६

तो प्रकट होईल व तुला त्याच्या पासून पुत्रप्राप्ती होईल."

पृथ्वीने चंद्राचा खरे भाई की लोटे हे पाहण्यासाठी मंत्र म्हणून सूर्याचे स्मरण केले. सूर्याचे सूर्य प्रकट झाला, पण पृथ्वीने पुत्रप्राप्तीची इच्छा व्यक्त केली नाही. तरी सूर्यापासून विला एक पुत्र झाला. जन्मलाच त्याला कवच म्हणून कुंडल होतं. कुंडली घाबरली. तिने त्या मुलाला एका पेटीत ठेवून ती पेटी नदीत सोडली. ती पेटी एका सुवाच्या हाती लागली. त्याने ती पेटी उघडून पाहिली तर त्यात एक सुंदर मुलगा होता. त्याने त्या मुलाला

आपली बायको राधा हिच्या हातात देऊन तिचे पालन पोषण करण्यास सांगितले. हाच मुलगा पुढे कर्ण म्हणून प्रसिद्ध झाला.

परंतु कर्णाच्या जन्माची गोष्ट कोणालाच माहीत नव्हती. कुंतिभोज राजाने त्यानंतरच कुंतीच्या स्वयंवराची तयारी सुरू केली. त्या स्वयंवराला पांडू पण हजर राजकुमारीबरोबर हजर होता. कुरुवंशी पांडू दिसायला सुंदर व ज्ञेय होता. म्हणून कुंतीने त्यालाच स्वयंवराची माझा घातली. कुंतिभोज राजाने दोघांचा विवाह थाटामाटाने करून दिला आणि अहो म्हणून अनेक मूल्यवान वस्तू व गार्द, घोडे आणि हत्ती देऊन बघुवरांस हस्तिनापुरी पोचते गेले.

कुंती व पांडू यांचा विवाह झाल्याने कुरुवंशाच्या राजधानीत सर्वत्र आनंदी आनंद पसरला. भीष्माचार्यांनी पांडूच्या आणखी एका विवाहाची व्यवस्था करून ठेवली होती. मद्रदेशाचा राजा शल्य याने भीष्माचार्यांच्या इच्छेला मान देऊन मादी नावाच्या आपल्या बहिणीचा विवाह पांडूशी करून देण्याचे कबूल केले. त्याच्या देशाच्या पद्धतीप्रमाणे त्याने कन्याशुल्क मागितले. भीष्माचार्यांनी ते कबूल केले. भीष्मा-

चायांची मदद राहत्या सोने, हिरे व रत्न माणिक्ये, निरनिराळ्या प्रकारची वाहने आणि इतर मूल्यवान वस्तू उपहार देऊन खूप केले. त्यानंतर हस्तिनापुर येथे वल्याने येऊन आपली बहीण मादी हिचा विवाह पांडूशी करून दिला. पांडू आपल्या दोघां पर्त्तीसह मुखाने संसार करू लागला.

काही दिवस सुखाने संसार केल्यावर पांडूच्या मनात विविजय करण्याची इच्छा उद्भवली. त्याने चतुरंग सैन्य उभे करून दिग्विजयाला सुरवात केली. मिघते वेळी त्याने भीष्माचार्य बगैरे वडील कुस्वशी-यांना व बाह्यणांना समरकार केला व त्यांचा

आशीर्वाद घेऊन निघाला. त्याने एका मागून एक अनेक देश जिंकले. त्याने मगध राज्यावर स्वारी करून तो देश जिंकला. मगधचा राजा सुद्ध करीत असता मरण पावला. काशी, मुद्रा इत्यादि देश जिंकत तो हस्तिनापुरला परत आला. सीमा-चायनी आपल्या दूर पुत्रप्याचे प्रेमाने स्वागत केले. त्रिविजय करीत असला पांडूने अनेक देशातून जे धन व वस्तु संपादिले होते ते त्याने आपली आजी सत्यवती, काका भीष्म आणि भाऊ धृतराष्ट्र व निहुर यांना वांटून दिले. सर्वांस धान्य व जाला. जो धनलाभ झाला त्याच्या वाधारे धृतराष्ट्राने अनेक अश्वपैथ यज्ञ केले.

त्यानंतर राजा पांडू आपल्या दोघां राण्यांना बरोबर घेऊन विहार करण्यास हिमालय पर्वतावर गेला. पांडू हिमालयातच अनेक दिवस राहला. त्याला आवश्यक असलेल्या सर्व वस्तू धृतराष्ट्र पाठवीत असे.

तिकडे हस्तिनापुर येथे भीष्माचार्यांनी विदुराचा विवाह देवक नामक राजाच्या मुलीशी करून दिला.

एकदा व्यासमुनी धृतराष्ट्राच्या बरी आले. त्यावेळी त्यांचा फार भूक लागली होती. गांधारीने सर्व प्रकारे त्यांचा आतिथ्य

सत्कार करून त्यांना खूब केले. व्यास-मुनींनी प्रसन्न होऊन वर मागण्यास गांधारीस सांगितले. गांधारीने पतीसारखे मृणी शंभर पुत्र होवोत असा वर मागितला. त्या प्रमाणे व्यासमुनींनी तिला तो वर दिला.

काही काळ लोटल्यावर गांधारी शरीरदर शाली. ती दोन वर्षे शरीरदर होती. त्याच वेळी कुंतीला युधिष्ठिर नांवाचा मुलगा झाला असल्याचे तिला कळले. व्यासमुनींनी वर दिला असूनही कुंतीच्या आधी तिला मुलगा झाला नाही असा विचार करून ती फार दुःखी झाली. तिने आपल्या पतीचा सल्ला घेतल्या शिवाय आपले पोट बळकून घेतले. गर्भलाव होऊन पिडाचे अनेक तुकडे झाले. ते फेकून देण्याचा विचार तिच्या मनात आला. त्याच वेळी व्यास-मुनी धृतराष्ट्राला भेटायला आले होते. त्यांना ती गोष्ट कळली तेव्हा त्यांनी गांधारीला रागावून विचारले—“तू ते काय केलेस व आतां पुढे काय करण्याच्या वेळात आहेस?”

गांधारी रडत म्हणाली—“आपण मला शंभर पुत्र होतील असा वर दिला होता. मी दोन वर्षे शरीरदर होते, पण मुल झाले नाही. तिकडे पांडूची बायको कुंती झाला मुले का? मग मला एक मुलगी पण

एक सुंदर मुलगा झाल्याचे मला कळले. त्याचे मला इतके दुःख झाले की मी आपल्या गर्भविरोध प्रहार केला. आपण दिलेला वराचा परिणाम मला माहीत नाही, पण हे पहा माझ्या पोटातल्या गोळ्याचे हे तुकडे झाले आहेत.”

“माझा वर कधी स्वार्थ होत नवतो.” असे सांगून व्यासमुनींनी त्या गर्भपिडाचे सर्व मांसखंड खंड पाण्यात धुवून काढले. ते शंभर मांसखंड होते. ते त्यांनी मुघात ठेवविले. ते ग्राहून गांधारीने त्यांच्यांना विचारले—“हे शंभर मांसखंड म्हणजे शंभर मुले का? मग मला एक मुलगी पण

देण्याचा अनुग्रह करावा. मुलीच्या मुलां-
कडून देखील पुण्यलोकाची प्राप्ती होते,
असे मी ऐकले आहे.”

व्यासमुनींनी गांधारीची ती इच्छा पुरी
होण्यासाठी आशीर्वाद दिला. त्या शंभर
तुकड्यांचे एकशे एक तुकडे करून त्यांनी
ते तुषात निरनिराळ्या भांड्यात ठेवले
आणि व्यासमुनी निघून गेले. एका वर्षाने
एका भांड्यातून पहिला मुलगा जन्मला.
तो जन्मताच अनेक अपशकुन झाले. ते
पाहून धृतराष्ट्र राजा घाबरला. त्याने
भीष्माचार्य, मंत्री, पुरोहित इत्यादिकांस
बोलावून विचारले—“आमच्या कुळात सर्वात
प्रथम युधिष्ठिर जन्मला. मग या मुलाचा
राज्याभिषेक होण्याचा योग आहे की नाही?”

सर्व वडीलधारी मंडळी म्हणाली—“महा-
राज, या मुलाच्या जन्मापासूनच अपशकुन
होऊ लागले आहेत. हा वंशनाश करणार
असे आम्हांला वाटते, याचा आपण त्याग

करावा. आपणांच्या शंभर मुले होतील
त्यांतला एक कसा झाला म्हणून काय
झाले?” विदुराचे पण तेच मत होते. परंतु
पुत्रप्रेमदश धृतराष्ट्राने त्यांचा तो सल्ला
मानला नाही.

अशाप्रकारे सर्वात प्रथम जन्मला तो
दुर्योधन होय. त्यानंतर क्रमाने दुःशासन,
दुःसह वगैरे शंभर मुलगे आणि दुष्शला
नावाची मुलगी झाली.

गांधारी गरोदर होती तेव्हां आपल्या
सेवेला धृतराष्ट्राने एका वैश्य स्त्रीला नेमले
होते. दुर्योधन आदिक ज्या वर्षी जन्मले
त्याच वर्षी त्या स्त्रीला धृतराष्ट्रापासून
युमुत्सु नावाचा मुलगा झाला.

धृतराष्ट्राने आपल्या शंभर मुलांना
क्षत्रियोचित शस्त्रास्त्र विद्या शिकवून व
त्यांच्या विद्याभ्यासाची व्यवस्था करून
देऊन योग्य वेळी योग्य कन्यांशी त्यांचा
विवाह करून दिला.

